Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 134 (11031) 1979 чылдың июнь 9, суббота
1925 чылда үндезилеттинген
Өртээ 2 көп

СОВЕТ ЧЕДИРИКЧИ РАКЕТА-БИЛЕ ИНДИЙ СПУТНИКТИ САЛЫП ҮНДҮРГЕНИ

СЭТА-ның дыңнадыы

Тайбың сорулгаларга космос делгемин шинчилээр болгаш ажыглаар талазы-биле ССРЭ болгаш Индия Республиканың аразында кады ажылдажылга программазын ёзугаар Совет Эвилелинге 1979 чылдың июнь 7-де совет чедирикчи ракетаның дузазы-биле «Бхаскара» деп ийиги индий спутникти салып үндүрген.

Индияның специалистериниң ажылдап болгаш белеткеп кылганы телеаппаратураның болгаш микрочалгыглыг радиометрлерниң дузазы-биле Черниң бойдус курлавырларын спутник шинчилээр.

Спутникти орбитаже дараазында хемчээлдиг кылдыр салып үндүрген:

— Чер кырындан эң ыраа—557 километр;
— Чер кырындан эң чоок ыраа—512 километр;
— долганырының эге үези—95,15 минута;
— орбитаның ийленчээ—50,7 градус.

Спутникти Совет Эвилелиниң эртем-техниктиг дузаламчызы-биле кылган. Спутникти салып үндүрерин белеткээринге Индияның специалистери киришкен.

Спутниктиң ужудуушкунунуң башкарылгазын Совет Эвилелиниң болгаш Индияның специалистериниң бөлүү чорудуп турар.

Спутникте тургускан аппаратура бөлүр-чогууру-биле ажылдап чоруур.

«Бхаскара» спутниктен информацияны хүлээп алырын ССРЭ-ниң болгаш Индияның чер кырында станциялары боттандырып турар.

СЭКП ТК-нын Политбюрозунда. ССРЭ-ниң Дээди
Совединиң Президиумунда. ССРЭ-ниң
Министрлер Чөвүлелинде

ССРЭ-НИҢ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ВЕНГРИЯ УЛУС РЕСПУБЛИКАГА ЧОРААНЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-нын Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштадыр ССРЭ-ниң партия-чазак делегациязының 1979 чылдың май 30-ден июнь 1-ге чедир Венгрия Улус Республикага чорааның түңнелдерин СЭКП ТК-нын Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели июнь 7-де көрген.

СЭКП ТК-нын Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели делегацияның ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле чөөлдүг деп көрген болгаш аян-чоруктуң түңнелинге чаагай сеткил ханыышкынын илергейлээн.

ВСАП ТК-нын Бирги секретары Я. Кадар-биле болгаш венгр өске-даа удуртукчулар-биле чугаалажыышкыннар СЭКП-ниң болгаш ВСАП-тың, ССРЭ-ниң болгаш ВУР-нуң аразында үре-түңнелдиг сырый харылзааларны быжыглаар болгаш калбартыр. Будапештиге хүлээп алдынган кады кылган медеглел бүгү-ле эң чугула талаларга совет-венгр кады ажылдажылганы улам ынай ханыладырының байлак программазы болуп турар. Ол программаның чугула чүүлү — ЭДЧ кежигүннери чурттарның социалистиг экономиктиг интеграцияны хөгжүдер талазы-биле коллективтиг ажылынга ССРЭ-ниң болгаш ВУР-нуң идепкейлиг киржилгези болур.

Совет Эвилелиниң болгаш улусчу Венгрияның найыралы, үзел-бодалдарының болгаш хөделиишкиннериниң алызындан чаңгыс эптии социалистиг дем каттыштырылгазының туруштарын быжыглаарының, Европага болгаш бүгү делегейге улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаарының салдарлыг фактору болуп турар.

Совет партия-чазак делегациязының аян-чоруу дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказынга Совет Эвилелиниң болгаш Венгрияның ханы хандыкшылдыының, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырын, делегейниң политиктиг байдалын боттуу-биле экижидерин акы-дуңма өске-даа чурттар-биле кады чедип алырынга оларның белениниң чаа тодаргай херечизи апарган.

Европа дипке бүзүрежилгениң хемчеглерин калбартырынга база шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын боттандырарынга болгаш ол сорулганы барымдаалааш, нийти-европа конференциязын АКШ-тың болгаш Канаданың киржилгези-биле политиктиг деңнелге чыылдырарынга Совет Эвилели биле Венгрия Улус Республика моон соңгаар-даа күжениишкиннерин салыр деп долу шиитпирлиг болганы кончуг чугула. Варшава Керээзиниң киржикчилери социалистиг чурттар боттарының ол саналынга боттуг үнелеп көрүүшкүннү сонуургалдыг бүгү күрүнелерден манап турар.

Дээди деңнелге ам болур совет-америк ужуражыышкынны болгаш стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсээн кызыгаарлаар дугайында керээге ат салыр деп турарын социалистиг өске-даа чурттар-биле бир дөмей ВУР-нуң талазындан база идепкейлиг деткээнин СЭКП ТК-нын Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бедик-биле үнелеп көрген.

Кыдат-биле чугаалажыышкыннарга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң принципиалдыг туруш-бодалынга Венгрияның каттыжып турарын сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Шыңгыы болгаш боттуг совет-кыдат чугаалажылга дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээн калбартырының, ону бүгү талалыг бүдүштүг болдурарының эрге-ажыктарынга таарышкан болур ийик. Ону чедип алыр төлээде, чугаалажыышкыннар эрттиреринин кыдат таладан база боттуг езу-биле көөрү негеттинери билдингир.

Янзы-бүрү талаларга совет-венгр кады ажылдажылганы калбартыр дугайында дугуржуушкуннарны боттандырар талазы-биле практиктиг хемчеглерни алыр деп айтыышкыннарны хамаарышкан министерстволарга болгаш ведомстволарга СЭКП ТК-нын Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели берген.

Даарта—Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнү

АЧЫЛЫГ ИНДУСТРИЯ

Хептерни, идиктерни, автомобиль тудуушкунунга хереглээр кылымал материалдарны болгаш продукцияны чиик үлетпүрнүң бүдүрүлгелери кылып турар. Оон эң кол адырларының бирээзи — пөс-таавы үлетпүрү. СЭТА-ның корреспондентизи алдарлыг пөс-таавычыларны телефонга чалааш, боттарының профессионал байырлалынга күш-ажылчы коллективтер кандыг чедиишкиннерлиг ужуражып турарын чугаалап бээрин олардан дилээн.

Херегледиң янзы-бүрү бараанарын бүдүрер үлетпүрнүң төп эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы, алдарлыг пөс-таавычы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. И. Виноградованың чугаалааны болза:

— Адырның ажыл-ишчилериниң алдыгы кижи бүрүзү-ле дериг-херекселдерни башкарарында ажылдап турар. Ол—чиик үлетпүрде калбарган социалистиг чарыштың ачызы-дыр. 1923 чылда «муңчуларның кереэзинден» ол чарыш эгелээн болгаш ынчан чүгле 9 бүдүрүлгениң ажылдакчыларын хаара туткан турган.

Ам ол чарышта чүгле пөс-таавычылар эвес, а даараныкчылар, химиктер, машина тудуушкунунуң ажылдакчылары, эртемденнер, садыг ажылдакчылары киржип турар. Социалистиг чарыштың ол адырда хөгжүлдези ындыг.

Телефонда— Киевте Дарницкиниң торгу кылыр комбинадында мастерниң дузалакчызы И. И. Прудкий:

— Ажылывысты чоокта чаа түңнеливис: беш чылдың эгезинден бээр 2,2 миллион дөрбелчин метр пөстү бистиң бүдүрүлгелеривис немей бүдүрген болду. Ол—комбинаттың хөй станоктарда ажылдап турар ажыл-ишчилериниң киирген үлүү-дүр. Ам оларның саны 900 ашкан. Ээлчегде чүгле чаңгыс кижи ажылдап турар участоктар безин бисте бар. Мээң участогум база ындыг. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Л. К. Кондратьева хары угда 108 станокту башкарып турарындан планныг онаалдазын 3 катап ажыр күүседип турар.

Ивановскиниң Март 8 аттыг пөс фабриказының директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры З. П. Пуховага сөстен бээл:

— Бистиң бүдүрүлгениң ажыл хүнү дээрге-ле, нийти адырның даартагы хүнү-дүр. Эрткен чылдың төнчүзүнде автоматчыттынган бүдүрүлгениң баштайгы ээлчээ фабрикага ажыглалга кирген. Бистиң амгы ажыглап турар техникавысты эрткен беш чылдарның пөс-таавычылары чүгле күзээр, бодаар турганын эки билир мен. Технологтуг чорудулганы башкарары бүрүнү-биле автоматчыттынган. Бүдүрүлгени эде дерзээниинден, оон чаа күчүзүн шиңгээдип алганындан пөс бүдүрери үш катап улгадыр.

Бо беседаларны ССРЭ-ниң чиик үлетпүрүнүң министри Н. Н. Тарасовтуң тайылбырлааны:

— Үстүнде интервьюларда кирген фактыларны адырның шупту бүдүрүлгелеринден көрүп болур. Социалистиг чарышты ында организастааны эки.

Чиик үлетпүрнүң хөй-хөй мурнакчылары беш чылда он чылдың нормазын күүседирин хүлээнген болгаш ону херек кырында боттандырып турар. Оларның эгелээшкинин эш Л. И. Брежневтиң бедик үнелеп алган. Ам бээн адырның 30 ажыг мурнакчылары бедиткен социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен, а 2 муң ажыг мурнакчылар хууда беш чыл планын күүсеткенин рапорттаан.

Ылаңгыя Ивановскиниң 4 пөс-таавычылары: А. В. Смирнова, В. Н. Голубева, А. Ф. Ерофеева, Н. Н. Егорова олар В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнда беш чыл планын күүседирин хүлээнгеннер.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн, шынарын бедидип, холушпак профессияларны шиңгээдип албышаан, олар чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап, эш-өөрүнге үлегер-чижек боор турарлар.

Чаа-чаа тудугларны кылыры, ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаартыры, чаа технологияны ажыглаары — кол курлавыр. Беш чылдың эгезинден бээр чиик үлетпүрнүң 600 чыгыы цехтерин болгаш фабрикаларын комплекстиг механизастаан болгаш автоматчыткан. 138 улуг бүдүрүлгелер ажыглалда кирген. Луцкиде синтетиктиг алгы заводу, Гроднода аргыг-удазын комбинады, Хивада хевис комбинады, Бугульмада фарфор заводу оларның аразында бар. Адырның бүдүрүлгелери 1976 чылдан бээр бедик бүдүрүкчүлүг 500 муң чыгыы дериг-херекселдерни алган.

Үстүнде чедиишкиннер турза-даа, адырның бүдүрүлгелери чоңга өрелиг боор арткан. Чамдык кылыгларга чоннуң хереглели хандыртынмайн турар, а чамдыктарының шынарынга садып алыкчыларның хомудалдары чөптүг. Ынчангаш ажылывыстың ам кол углаңыышкыны — курлавырларны дилеп тывары.

БАЙЫРЛАЛДЫ УТКУП ТУРА

Тываның чиик үлетпүрүнүң ажылдакчылары боттарының байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражып турарлар. Кызылдың алгы заводу, дааранылга комбинады —республиканың хоочун бүдүрүлгелери. Олар Совет эрге-чагырганың чылдарында, ылаңгыя сөөлгү чылдарда танышттынмас кылдыр өзүп, чаартынган. Олар планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар мурнакчы бүдүрүлгелерниң одуруунда чорүп турар.

1945 чылда алгы заводунга 71 кижи ажылдап турган болгаш ынчан завод 10 муң эжеш хөм, 8 муң эжеш кидис идиктерни бүдүрүп турган. Амгы үеде ында ажылчыннарның саны ийи катап өскен. 1978 чылда завод 89 муң эжеш кидис идикти, 82 муң эжеш хөм идикти бүдүрген. Заводтуң бүдүрген продукциязының шынары эки үнелелди ап турар. Бүдүрүлгеде 10 бригада, ийи цех ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп эгелээшкинин деткип, ынчаар ажылдап турар. Заводта калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда бедик мергежилдиг ажылчыннар Валентина Бормотова, Алек. Гавриченко болгаш оон-даа өскелер чорүп турар.

Кызылдың дааранылга фабриказының бүдүрүлге-техниктиг баазазы тоску, онгу беш чылдарда шуут чаартынган. 1973 чылда универсалдыг 70 дааранылга машиналары күчүлүг чаа дааранылга комбинады ажыглалга кирген. Дааранылга комбинадының салбыры Хову-Аксында эрткен чылын ажыттынган. Амгы үеде дааранылга комбинадында 478 кижи ажылдап турар, ол дээрге 1945 чылдаазындан 8 катап өскен-дир.

Онгу беш чылдың үш чылында нийти продукция бүдүрериниң планын дааранылга комбинады 104 хуу күүсеткен болгаш пландан ажыр 309 муң рубльдиң продукциязын берген. Комбинат чурттуң мурнакчы бүдүрүлгелериниң дуржулгазын бодунуң ажылынга ажыглап турар. Саратовчуларның продукцияны үрелиишкин чок бүдүрериниң системазын ажыглаанындан ында бүдүрген продукцияның 96 хуузу бирги сорттуу болуп турар, баштайгы негелде ёзугаар продукцияның 93 хуузун дужаап турар. Продукцияның ассортиментизин чаартып, чыл дургузунда платьелерниң чаа 30 ажыг моделин коллектив шиңгээдип алган. Шынарны башкарарының комплекстиг системазын бүдүрүлгеге шиңгээдирин дааранылга комбинадының коллективи чедиишкинниг чорудуп келген болгаш амгы үеде дааран хептериниң 17 аңгы хевирлери Шынар демдектиг болуп турар.

Комбинаттың даараныкчыларының 30 ажыг хуузу коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, 3 бригада «Арагыста хожудаарлар турбазын» деп девизтиг ажылдап турар. Амгы үеде 7 кижи боттарының хууда беш чыл планын, 39 кижи хууда дөрт чыл планын күүседипкен. Мурнакчы даараныкчылар Раиса Сумба 1982 чылдың январының, Татьяна Рычкова 1981 чылдың апрельдиң, Александра Цуцина 1981 чылдың майның үлүүнде ажылдап турарлар.

Дааранылга комбинадының, алгы заводунуң «Тувашвейбыт» каттыжыышкынның партия организациялары ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередип, бүдүрүлгеге ажыглаарынче, дериглелерниң ээлчег-биле ажылдаарын көвүдедиринче, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарынче, мурнакчы дуржулганы шиңгээдиринче болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидиринче коллективтиң кичээнгейин доктаамал угландырып турар. Ол ышкаш чиик үлетпүрнүң ажылдакчылары күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн бедидерип, чигээтти, материалдарны камнаарын, чоннуң калбак хереглелиниң бараанарын бүдүрерин көвүдедирин доктаамал кичээнгейниң төвүнде тургузуп турар. Бо-ла бүгү айтырыгларны ук бүдүрүлгениң коллективтери боттарының социалистиг хүлээлгезинде киирген. Чиик үлетпүрнүң ажылдакчылары бо чылдың планын декабрь 26-да күүседирин хүлээнген.

Делегейниң уруглар чылында республиканың чиик үлетпүр ажылдакчылары уругларга бедик шынарлыг бараанарны көвүдедир бүдүрерин хүлээнген. Школа назыны четпээннерге, школачыларга 150 муң платьени, 180 муң хөйленни, 10 муң эжеш хөм идиктерни, 57 муң эжеш кидис идикти бүдүрер.

Чиик үлетпүр ажылдакчыларының хүнүн демдеглеп тура, ол адырның моон соңгаарғы хөгжүлдезин чугаалаар апаар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң онгу беш чыл планында чиик үлетпүрнүң продукциязы 1976—1980 чылдарда 26—28 хуу өзери көрдүнген. Пөс-таавыны бүдүрери 12, 5—13,1 миллиард дөрбелчин метр, трикотаж кылыглары 1800—1900 миллион кезек чедир көвүдээр. Хевис болгаш хевис аймаан бүдүрери 2,1 катап өзер.

Хову-Аксында дааранылга цегиниң болгаш Кызылдың алгы заводунда кидис иди цегиниң бүдүрүлге күчүлерин шиңгээдип ап турары эки 1980—1982 чылдарда Кызылдың дааранылга комбинадының ажылдакчыларынга ажылчын столоваяны, 200 орунннуг нийти чуртталга бажыңын, Хову-Аксынга 140 орунннуг уруглар садын база 102 орунннуг нийти чуртталга бажыңын тудар.

Он бирги беш чылда Ак-Довуракка дааранылга-трикотаж фабриказын, Кызылга алгы кештен тон, хеп даараар фабриканы тудары көрдүнген.

Д. ТИНМЕЙ,
СЭКП обкомунуң чиик аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг килдизиниң эргелекчизи.

Кызылдың дааранылга комбинадында дуржулгалыг мастер, коммунист Надежда Степановна Макарованың удурткан бригадазы социалистиг чарыштың тиилекчизи. Олар эрткен 5 айларның планын база ажыр күүсеткен.

Надежда Степановна Макарова дааранылга комбинадында 23 чыл ажыг ажылдап келген. Бодунуң мергежилиниң эзулуг мастери, эш-өөрүнге ээлдек, ажыл-ижи дээнде негелделиг хоочун мастерни комбинаттың коллективи хүндүлээр.

ЧУРУКТА: мастер Н. С. Макарова бригада кежигүннериниң аразында.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Төрээн чуртка—эки шынарлыг дүктү

ХАЧЫЛАР СЫЛЫРААР

Чайгы хүн чаа-ла бедип үнүп келгенде, «Чаа орук» совхозтуң № 4 хойжу бригадазының кыргылда пунктузунче хаптывыс. Хүн карааның изии чалыннныг чүве. Ынчалзажок хире-хиреде соңгу чүктен сериин хат үрүп каап турар. Хову кырында ак-көк ыш-даа ышкаш дүдүскек турупкан.

Бүүрелчин шаттар аразы-биле дыйланнадып чоруткан сайырым орук ол-бо кырланче ашкаш-ла, көзүлбейн баргылаар. Орук баштап, бистиң-биле кады чораан совхозтуң мал эмчизи Оюмаа Шириновна Лойгу чугаалай-дыр:

— Ат-сураглыг Тарлашкын деп хем бо-ла болгай. Мону кешкеш, ол чарыын өрү кагарывыска, кыргылда пунктузу ында.

Оон чугаа эредим:

— Совхозта хой хөй ыйнаан але?

— Хой талазы-биле хоомай эвес бис! 41 муң ажыг баш. Орулга бээр адырывыс ол. Ынчангаш хой ажылынче улуг кичээнгейни салып турар. Бода малывыс база арбын: инек 800, чылгы—800, а теве—200 баш.

Шынап-ла бай совхоз-тур деп оон билдивис. Бистиң чугаавыс хүннүң темазынче шилчиди.

— Силерде кыргылданы канчаар организастаанып, Оюмаа Шириновна?

— Совхозта дөрт хойжу бригада бар. Олар Тестиң ол-бо чарыында турар. Чер аразы аажок ырак. Ону өөренип көргеш, кыргылда пунктузун хойжу бригада бүрүзүнде тургускан. Ол дыка ажыктыг чүве-дир. Кол-ла чүве—кыргылданы дүрген эрттирери. Ындыг болганда, дүктүң чидирии эвээш болур, кодан хойларны ырак-узак черлерже сүрүп турбас, турган черинин чоогунга кыргааш, чуп каап тар. Оон дораан-на чайлаглап үнер.

Бо совхозта хой кыргылдазын ынчаар организастааны кончуг таарымчалыг болду. Өске ажыл-агыйлар оон үлегер ап болур. Ынчаар кылырының болдунар аргалары бар болур ужурлуг.

...Чугаалажыр дээш, пунктуга чедип келгенивисти эскербейн барып-тыр бис. Оюмаа Шириновна мынча дей-дир:

— Кыргылда пунктузу мурнувуста тей баарында турар бо.

Чиик маңзадан кылган ийи-үш хире бажыңнарның ак шифер сериилери көстүп келди. Пунктунуң мурнунда чадагай кажаазы долу хой. Чиңге-Адыр дээр бичии хемчигештиң унунда кодан-кодан хойлар ак ааржы-ла.

Кыргылда эртен-не эгелээн, бир коданны доозар четкен тур. Пунктуда ана хачылар сылыраар. Он ийи хачылыг агрегатты эптеп тургускан. Ону бичии мотор-биле хөделдирер. Электриниг машиналардан аңгыда, он шаа кижи хол-биле кыргаан. Кижилер аразында чугаалажыр безин чай чок. Электриниг машиналарның бир дески сылыраазы, анаа хачыларның хаккылааны дыңналыр.

Хойжу бригаданың бригадири Байыр-оол Чорбаевич Севилбаа-биле ужуражып, ажыл-иш дугайын чугаалажы бердивис. Дөртен иштинде харлыг хире, чолдаксымаар сынныг, хөглүг, чугаакыр эр болду. Пунктунуң эргелекчизи база ол. Аңаа 7 муң ажыг хой кыргыыр. Бригада сес тонна ажыг дүк дужаар планныг. Коданнарда тыва, сараджа уксаанын хойлары холушкак. Колдуунда-ла бөдүүн дүктүг. Ынчангаш дүк планын күүседири бригадага чиик эвес болуп турар. Дүктүң чидиринин болдурбазының бүгү хемчеглерин алган: кажаада тоглап дүшкен, харааанда чуудунган дүктү чыырын чазын-на организастаан. Грамм дүк дээш походту чарлаан. Ындыг янзы дыка хөй дүктү чыып дужааган. Чыгган дүктен ам-даа беш шоодай арткан. Баштай дүгү хозааан хойларны аралап кыргып турган. Июньнуң 5-тен эгелээш, массалыг кыргыырынче кирипкен. Электриниг машиналар болгаш хол хачылары-биле хүнде пунктуга 500 хойну кыргып болур аргалыг. Ынчалза-даа дүк эки чуңгакталбааның база хозалбааның барымдаалааш, чидиригни болдурбас, эки шынарлыг дүктү алыр дээш амдызында хүнде 300 ажыг хойну кыргып турар. Пунктунуң чанында столоваяны база тургускан. Кыргыкчылар аңаа хүнде үш катап чемненир. Кыргаан дүктү ак, кара ааай-биле таптыг савалааш, класстап, прессээри-биле совхоз төвүнде складче чорудуп турар.

— Кыргылданы эгелээнден бээр бо хүнге чедир 2500 ажыг хойну кыргыдывыс — деп, бригадир Байыр-оол Чорбаевич чугаалады.—Оон 3,5 тонна ажыг дүктү совхоз төвүнче чүдүрүп чоруттувус. Баштайгы санаашкындан алырга, планга арай четпес хире. Ынчалзажок план күүседир дээш бүгү хемчеглерни ап тур бис. Улуг хойнуң кыргылдазы доостуру билек, дөтпелерни кыргып кирип тер. Ийи муң ажыг дөтпе кыргыыр, оларның баш бүрүзүнден 500 грамм дүктү ап болур. Оон аңгыда, күзүн муң баш хойну агарлаар бис. Ынчап кээрде, план күүсеттинер дээрзинге бүзүрелдиг бис.

Бригадада хойну дүрген кыргыыр бодунуң мастери безин бар. Ол депшилгелиг арганы хойжу Бады Оюнович Тумаа 1963 чылдан бээр-ле ажыглап келген. Ол бодунуң аргазын өскелерге дамчыдып, дүрген кыргыырын көргүзүп турар. Валентин Айыыжы, Юрий Чанзын-оол олар база-ла хойну дүрген арга-биле кыргып, үлүг-нормазын дыка ажырып турар. Хол хачызы-биле кыргыырын колдуунда хөй чыл стажтыг, мергежилдиг кижилер чорудуп турар. Кыргылда пунктузунуң чанында хөй чуур черни белеткеп каан. Хойларны аңаа чуггаш, чайлагладып үндүрер.

Бо чылын бригаданың нийти көргүзүү бедик болган. Хойнуң улуг бодун 98,2 хуу камгалап алган. Төрүүр чүс хойга онаашттыр 90 хураганны менди доруктурган, хүлээлгезин күүседип алган. Ынчангаш районнуң хойжу бригадаларының социалистиг чарыжынга бирги черни ээлээш, чылдың баштайгы кварталында СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол бригадада мурнакчы хойжулар эвээш эвес. Чижээ, Бай-Даг кожуун Совединиң депутады Анай Балдановна Севилбаа төрүүр 100 хойга онаашттыр 100 хураганны менди доруктурган. Оон ыңай Баланай Очур-оол 93 хураганны, Седип Көк-оол 91 хураганны алган.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.
Эрзин район.

Херээженнер чөвүлелдеринде

ИДЕПКЕЙЖИИР

Шуй-Аксы суурда чеди кижи составтыг херээженнер чөвүлели ында партия организациязының удуртулгазы-биле херээжен чонну бүдүрүлгеже хаара тудар, оларның амыдырал-чуртталгазының культуразын бедидер, хөй-ниитиниң ажылынга киириштирер талазы-биле ажылды сөөлгү үеде элээн идепкейлиг чорудуп турар.

Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле политмассалыг кижизидилге ажылын 3 агитквартираны дамчыштыр организастап келген. Суурувус бичии, чурттакчылары хөй эвес. Ажыл-херээвис чаңгыс аай: кадыкшылга школазында уругларны өөредип, кижизидери, ажаап-хайгаараары. Школада ажылчыннар, башкылар, эмчилер боттарының күжениишкиннерин бичии чаштарның ажаалда-кижизидилгезинче угландырып турар.

Агитквартиралар арасында социалистиг чарышты организастап, ооң түңнелдерин өйшаанда үндүрүп келген. Херээженнер чөвүлели «Совет Конституция болгаш херээженнер» деп темалыг хуралды эрттиргени солун болган. Чөвүлелдиң чыл иштинде чорудар ажылының планын аңаа бадылап алган. Культура-массалыг ажыл, спорт, арыг-шевер болгаш өске-даа секцияларны дамчыштыр чон ортузунга ажылды чорудуп, аъш-чем кылырының, дааранылганың бөлгүмнерин организастап, өске-даа ажылдарны чорудуп турар. Ылаңгыя культура-массалыг ажыл талазы-биле секция (даргазы С. Будуп) чоннуң мөзү-шынар кижизидилгезиниң талазы-биле хуралды эрттиреринге активчилерни идепкейлиг киириштирген. В. Монгуштуң «Кадай кыстың чаңы чараш» деп номунга номчулга конференциязын эрттиргени, агитквартиралар арасынга уран-шевер кылыглар көрүлдезин организастааны херээженнерге дыка солун болган. А тыва улустуң аас чогаалынга, тывызыктарга, ырыларга, оюннарга, дүрген чугаага хамаарыштыр конкурсту эрттирген. Кежээге В. Сүге-Маадыр, К. Хомушку, К. Борбай-оол олар болгаш өске-даа активчилер идепкейлиг киришкен.

Агитквартиралар арасынга янзы-бүрү спортчу маргылдааларны эрттирери чаңчыл апарган. Аңаа кырганнар-даа, аныяктар-даа киржип турар. Пенсионер Борбак-Кара ышкаш активчилер спортчу маргылдаалардан безин чыдып калбайн турар. Херээженнер ортузунга шыдыраа, шашки маргылдааларын бо-ла организастаар.

Чөвүлелдиң арыг-шевер талазы-биле секциязы культурлуг амыдырал-чуртталга дээш элээн ажылдарны чорудуп, түңнелдерни үндүрүп келген. Суурнуң болгаш бажыңнарның арыг-шевериниң байдалын неделя санында хынап, ай санында түңнеп чугаалажып турар. Эрткен чылдың бирги чартында тиилекчи болган «Аян» агитквартирада Т. Тары-Суруң, Ч. Калдарбай, «Хүлүмзүрүгден» С. Бичии шилчиир вымпелдер-биле шаңнаткан. Агитквартиралар арасында чарыштың түңнелин чылда ийи удаа үндүрер. Бирги чартык чылда «Чодураа» агитквартира тиилекчи болган. Ооң иштики, даштыкы дериишкини көрүштүг, агитквартираның булуңун чараш, көрүштүг утка-шынарлыг дерээн. Агитквартираның чурттакчылары хөй-ниити ажылынга идепкейлиг, ажы-төлүнүң кижизидилгезинге үлегерлиг.

Ынчалза-даа бисте херээженнерниң арасында арагаже хандыкшыр, ажылынга харысалгазы чавыс, аажы-чаңында четпестерлиг кижилер база бар. Оларның ортузунга тус-туста ажылды дээштиг чорудары чугула болуп турар. Чайгы үеде суурга ногаанчыдылга, чаагайжыдылга, огород өстүрер ажылдарже чонну хаара тударын идепкейжидер бис.

С. КУДУРУКПАЙ,
Шуй-Аксы суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү.

ДУРЖУЛГА СОЛЧУРУ-БИЛЕ

«Кара-Хөл» совхозтуң болгаш «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының херээженнер чөвүлелдери элээн каш чылдарда уламчылыр «Эң эки корум-чурумнуг чаагайжыттынган суур дээш» чарышка ажылдап келген. Оларның активчилери боттарынга баржып, дуржулгазын доктаамал солчуп турар. Ындыг дуржулга солчуушкуннарының түңнелинде эки чүүлдерни боттарынга шиңгээдип алгылаан. Ылаңгыя сөөлгү үеде кижизидилге ажылы-биле холбаштыр эки чүүлдерни нептерединче кичээнгейни улгаттырган: Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле кижизидилге ажылын канчаар чорутса чогумчалыгыл дээрзиниң талазы-биле айтырыгны чөвүлелдер сүмелешкеннер.

Чоокта чаа «Кара-Хөл» совхозтуң херээженнер чөвүлелиниң активчилери «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг суурга кээп, дуржулгазын солчушкан. Ийи чөвүлелдиң активчилериниң дуржулга солчуушкунунуң ол хүнүн салбырда партия эге организациязының секретары С. Чечен ажыткан. Кызыл-Дагда херээженнер чөвүлелиниң даргазы М. Өшку-Саар активтиң күжүнге даянгаш, кандыг ажылдарны чорудуп турарын чугаалаан.

Бо херээженнер чөвүлелиниң активчи бүрүзү агитквартираларда хуваартынган. Аныяк өскенниң азы школачыларының талазындан кандыг-бир корум-чурум үрээшкиннери болган таварылгада, баштай оң чурттап турган чериниң аайы-биле агитквартираның активчилериниң, ооң соонда бүгү чурттакчыларның хуралынга сайгарып көрүп турар. Чурум үрепки дег кижилер-биле беседалажыышкыннарны ой-ойде чорудуп, херээженнер чөвүлели тускай учётту тургускан. Амгы үеде чөвүлел суур чаагайжыдылгазының ажылынче кичээнгейни күштелдирген. Ылаңгыя бажың бүрүзү картошка, ногааны тарып алган турар талазы-биле ажылды чөвүлелдиң кежигүннери, активчилер чорудуп келген.

«Кара-Хөл» совхозта ажылчын комитединиң даргазы, ында херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү Е. Дуган сөөлгү үеде ажылды кандыг угланыышкынныг чорудуп келгенин таныштырган. Ооң соонда агитквартира даргалары С. Чурукпан (Кызыл-Даг), К. Балган (Кара-Хөл) боттарының ажылының дуржулгазының дугайын чугаалап бергеннер.

Дуржулга солчуушкунунуң соонда кара-хөлчүлерге Кызыл-Дагның ясли-садтарында уругларны ажаап, кижизидип турарын, чамдык агитквартираларның ажылын көргүзүп тургаш таныштырган. Уруглар албан черлериниң иштин болгаш даштын ойнаар дериг-херекселдер-биле, кескү агитация-биле дерип алырының аргаларын, чуртталга бажыңнарының чанынга картошка, ногааларны канчаар тарып, чечек-чимистерни өстүрүп турарының дуржулгазын келген аалчылар көрүп, оон боттарынга ажыктыг чүүлдерни билип алганнар.

Б. БАРБА.

ДӨРДЕ—МААДЫР ИЕЛЕР

Ак-Туругнуң Культура бажыңынга Делегейниң уруглар чылынга тураскааткан кежээни суурда херээженнер чөвүлели-биле Культура бажыңының чөвүлели организастаан.

Залды кескү агитация-биле шимээн. М. Горькийниң, Н. Островскийниң, өске-даа сураглыг совет чогаалчыларының чогаалдарындан ие дугайында чылыг сөстерни бижээн плакаттарны аңаа аскылаан. Делгем сцена кырында шевергин шывыглыг столдар кырында диргиг чечектерлиг саваларны салган. Стол артында олуттарны чалаткан Маадыр иелер ээлепкен. Кежээни хоочун башкы РСФСР-ниң алдарлыг школаларының башкызы Вера Сергеевна Чылбак ажыткан. Кежээге «Иелер болгаш чаштар» деп илеткелди башкы Александра Биче-оол солун утка-шынарлыг кылдыр кылган.

Ооң соонда чалаткан Маадыр-иелерге сөс берген. Пенсионер Маадыр иелер М. Чодак-Кара, О. Чудурукпай бистиң чуртувуста бичии чаштар дээш, ие херээженнер дээш чаагай сагыш салыышкынынга, хөй уруглуг иелерни партия болгаш чазактың кайы хире үнелеп турарынга өөрүп четтиришкинин илергейлеп, совхозунуң экономиказын хөгжүдеринге боттарының салыышкынын ам-даа киирериниң дугайын чугаалаан. Хүндүлүг иелерге школаның белеткел класының өөреникчилери суй-белектерин тывыскан.

Кежээ соонда суурда уруглар садының кижизиткеннери чаптанчыг, чараш номерлерлиг концертти бараалгаткан. Ол кежээге чыылган чон янзы-бүрү солун оюннарга киржип, культурлуг дыштанганнар.

Суурда херээженнер чөвүлели квартал планын ёзугаар ындыг солун кежээлерни, ужуражылгаларны моон-даа соңгаар организастаар.

О. ДАРЖАП.
Улуг-Хем район.

ШЫНАРЫН БОЛГАШ ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР

(СЭКП Кызыл хоорукомунуң пленуму)

«Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын болгаш «Партия эге организацияларының идей-кижизидилгелиг ажылының дээштиин бедидер талазы-биле СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле хоорайның партия организациязының сорулгаларының дугайында» СЭКП Кызыл хоорукомунуң бирги секретары А. И. Пожидаевтиң илеткелин хоорукомнуң III пленумунга дыңнап, чугаалашкан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия Төп Комитеди сөөлгү чылдарда идеология ажылының эң чугула айтырыгларының талазы-биле элээн каш чугула доктаалдарны хүлээп алганын илеткелчи демдеглээн...

Бо пленумга СЭКП ТК-ның доктаалы-биле холбаштыр партия организацияларының, идеология албан черлериниң ажылын ханызы-биле анализтээр, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды экижидип чорударының практиктиг сорулгаларын тодарадыр ужурлуг бис деп, илеткелчи демдеглээн.

Совет кижилерни эртемниг мировоззрениеге, партияның херээнге, коммунистиг идеалдарга, социалистиг Төрээн чуртунга, пролетарлыг интернационализмге бердингенинге кижизидери болза, идеологтуг ажылдың өзээ болуп келген болгаш ол хевээр артарын СЭКП ТК-ның доктаалында онзалап айыткан.

Ол сорулганы күүседиринге марксчи-ленинчи өөредилге, политиктиг аас пропагандазы болгаш агитациязы база бир кол черни ээлеп турар. Ол чугула ажылды хоорайда 493 пропагандист, 930 лектор, 620 политинформатор, 2800 агитатор чорудуп турар. Чоокта чаа доозулган өөредилге чылында 20 муң хире кижи политиктиг чырыдыышкынның болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга өөренген.

Лекция пропагандазын экижидер талазы-биле ажылдар кылдынган. 1977 чылга деңнээрге эрткен чылын 361 лекция хөйнү номчаан.

Номчулга конференцияларының, диспуттарның, айтырыг болгаш харыы кежээлериниң, партияның, күш-ажылдың, дайынның хоочуннары-биле ужуражылгаларның саны көвүдээн.

Хоорайның партия организациязы сөөлгү үеде 40 хире цехтерде партия организациязын, партбөлүктү тургускан, 103 парторганизаторну бадылаан. Ооң түңнелинде бүдүрүлге коллективтеринге партийжи, идей-политиктиг салдар күштелген.

Чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле, ажылчыннарның болгаш студентилерниң общежитиелеринге агитация-массалыг ажылды дээштиг болдурарынче партия организациялары кичээнгейни салып турар. СЭКП хоорукомунуң чанында дагдыныкчылар чөвүлели тургускан. Дагдыныкчыларның саны колдуунда ийи катап өскен.

Бо бүгү ажылчы чоннуң ниитилел-политиктиг медерелин доктаамал өзерин, оларның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин көдүрерин, күрүнениң мурнунга хүлээлгелерин эки билирин хандырып турар.

Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылда кылдынган ажылдар-биле чергелештир улуг четпестер барын илеткелчи болгаш санал берген эштер чугаалаан. Политиктиг чырыдыышкынны, экономиктиг өөредилгени, лекция пропагандазын, аас болгаш кескү агитацияны организастап турары ам-даа четпес, шынары куду. Ооң уламындан ажылчы чоннуң негелделерин хандырып шыдавайн турар. «Тыва тудуг» тресте, «Кызыл тудуг» эргелелинде, № 3 тудуг-монтаж эргелелинде, хлеб заводунда болгаш өске-даа коллективтерге кичээлдер организас чок, идей-теоретиктиг деңнели куду эртип келген.

Удуртукчу кадрларның өөредилгезин четпес организастаан. Марксизм-ленинизмниң университединде чүгле 67 удуртукчу болгаш специалист, 34 партия организациязының секретары өөренип турар.

Чер ажылдары кылыр тудуг эргелелинде, пиво, хлеб заводтарында, авиабүдүрүлгеде политинформаторлар, агитаторлар кошкак ажылдап турар.

Аныяк салгакчыларның өөредилге, кижизидилгезинче партия организациялары сөөлгү үеде кичээнгейни салып турар, ынчалза-даа чамдык школаларда, өөредилге черлеринде өөредилге-кижизидилге ажылының деңнели ам-даа куду. Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының студентилериниң 35 хуузу хөй-ниити даалгазы чок, 70 хуузу спорт секцияларында хаара туттунмаан болган. Шак мындыг байдал өске-даа өөредилге черлеринде бар.

СЭКП ТК-ның болгаш партия обкомунуң бюрозунуң идеологтуг, политика-кижизидилге ажылын экижидер дугайында доктаалдарын амыдыралга боттандырары-биле кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар ажылды экижидер, оларның даандырган ажыл-херек дээш харысалгазын бедидер, ажылдың стилин болгаш арга-методун доктаамал сайзыраңгайжыдар, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыр, хүлээп алгаш шиитпирлериниң хыналдазын күштелдирер, бүдүрүлгеге болгаш хөй-ниити херектеринге коммунистерниң авангардчы ролюн хандырар боттуг хемчеглерни партия хоорукому болгаш партия организациялары алырын пленумга онзалап демдеглээн.

Кызылдың партия организациялары, идеология активи СЭКП ТК-ның доктаалын күүседир дээш организакчы болгаш политиктиг ажылды калбартып, кижизидилге ажылының шынарын болгаш дээштиин бедидер ажылды чорудар.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К.-Х. Ооржак пленумга сөс алгаш, партия ТК-ның доктаалының ужур-дузазын чугаалааш, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезин экижидериниң айтырыгларынче кичээнгейни угландырган. Ылаңгыя студентилер, сургуулдар, өөреникчилер ортузунга политика-кижизидилгелиг ажылды амгы үениң негелдезинге дүүштүр тургузары башкылар коллективтеринден негеттинип турар.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды делгереңгей хемчеглер-биле кады хүлээп алган.

Т. ХЕРТЕК.
«Шынның» тускай корр.

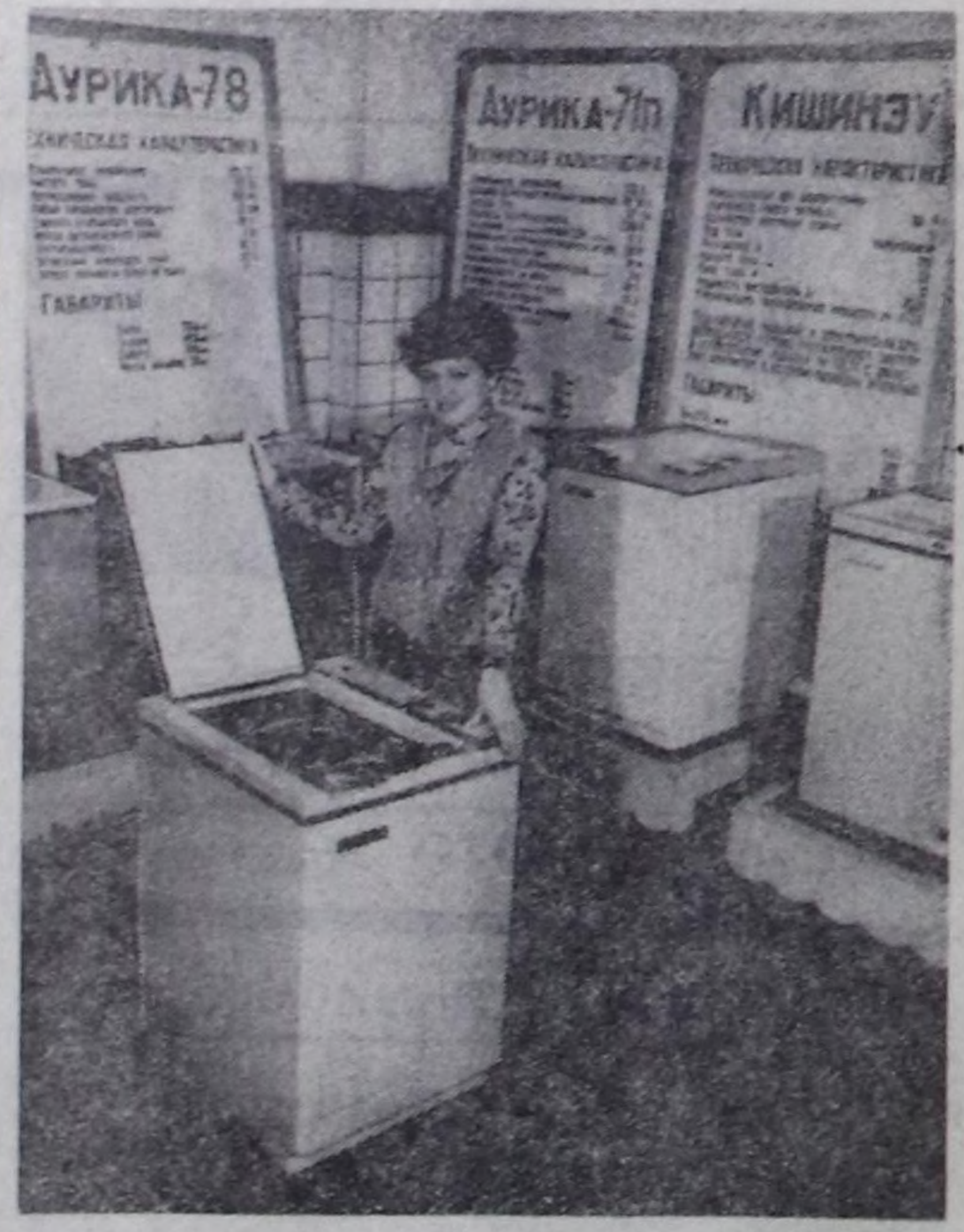

Молдав ССР, Кишиневтуң «Электромашина» заводун Шварценберг хоорайда (ГДР) «Монеатор» комбинат-биле хөй чылдыг күш-ажылчы кады ажылдажылга холбаштырган. Ийи бүдүрүлгелерниң арасында эртем-техниктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылга, социалистиг чарыш дугайында керээлерни чарган. Кады чоруткан ажылдың түңнелдери амгы үениң эң бедик негелделеринге дүгжүп турар «Кишинэу-2» болгаш «Кишинэу-6» деп хеп чуур машиналар болган.

Дөмейлешкек бүдүрүлгелерниң продукциязы делегей рыногунда сурагжый берген. Оларны доктаамал садып ап турарларның арасында Болгария, Моол, Куба, Польша, Англия, Греция, Ирландия кирген.

ЧУРУКТА: конструктор Е. М. Желтованың «Кишинэу-6» деп хеп чуур автоматты көргүзүп турары. Бо чылын амыдыралга хереглээр 250 муң хире чаа машиналарны бүдүрүп үндүрер.

А. ЛЫКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

МОСКВАГА ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Дузалал чепсектери чокка Соңгу полюска чадаг чедериниң идеязы бо оолдарга он чыл мурнунда тыптып келген. Ону күүсеттинмес идея кылдыр санааш, аңаа бүзүрээр кижилер ховар болган. Ынчалза-даа олар чүткүлүн салбааннар. Олар белеткенип, Арктикаже ырак болгаш недергей ырак походтарже үнүп, Соңгу чүктүң байдалын өөренип, күш-дамыр болгаш угаан-бодал талазы-биле боттарын каңналдырып кирипкеннер. Олар кызымак чоруу-биле онзаланып келген. Орус шинчээчилер Русановтуң болгаш Толльдуң аян-чорук кылган черлеринге боттарының экспедициялары-биле, бедик широталарга эртиишкиннери-биле олар чоорту сурагжый берген. Ынчангаш Совет Эвилелиниң Соңгу чүк эриктеринден Черниң «эң соңгу сүүр бажынга» чедир хаактыг эртип болурун херек кырынга бүзүредир арганы Дмитрий Шпаро бодунуң эштери-биле кады чедип келген.

Ол онза берге онаалганы Ленинчи комсомолга кижизиттиргеннер алдарлыы-биле күүсетиенин ам билир бис. Маадырлыг чеди оол орукка кандыг бергелерге таваржып турганының, боттарының аян-чоруунуң эң берге үелеринде чүнү бодап, сагыш-сеткилге кирип келир нарын айтырыгларны канчаар шиитпирлеп чорааның дугайында чугаа июнь чедиде Москвага парлалга конференциязынга болган. «Комсомольская правда» солуннуң бедик широталыг полярлыг эртем-спорт экспедициязының чедиишкинниг эртиишкининге ону тураскааткан.

Хаактыг маршруттуң дугайын экспедицияның начальниги, физика-математика эртемнериниң кандидады, Москваның каң болгаш ээлдириглер институдунуң доценти Дмитрий Шпаро чыылганнарга тодаргай болгаш солун кылдыр чугаалап берген.

Экспедицияның киржикчилери совет болгаш даштыкы корреспондентилерниң хөй санныг айтырыгларынга харыылаан.

Полярлыг эртем-спорт экспедициязының киржикчилерин июнь чедиде ВЛКСМ ТК-га хүлээп алган. Эрес-маадыр аян-чорукчуларга оларның чедиишкинниг болганы-биле ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов, маадырлыг совет полярныктар И. Д. Папанин биле Е. К. Федоров, Космонавтылар белеткээр төптүң начальниги, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры Г. Т. Береговой болгаш оон-даа өскелер изиг байыр чедирген.

ВЛКСМ ТК-ның шиитпирин ёзугаар экспедицияның киржикчилерин ВЛКСМ-ниң Хүндүлел дептеринде киир бижээн.

(СЭТА-ның корр.).

ООН-НА ИЛДЕҢ

Хову-Аксы суурнуң ийи каът универсалдыг магазинин даштындан безин көөрге көрүштүг. Ханазын шил-биле кылган, ында элбек бараан кайы ырактан көстүп чыдар. Иштинче кире бээрге, бирги каътта аъш-чем аймаан садып турар, а үлетпүр бараанннары — үстүкү каътта.

Магазинниң директору Надежда Устиновна Поликова салбырларның ажылын биске таныштырып, мурнакчыларын чоргаарал-биле адады. Универмаг бо чылдың эрткен айларында планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседип келгеш, холушкак бараанннар садының магазиннериниң арасында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп келген.

Надежда Устиновна мурнакчы садыгжыларның бирээзинге аныяк уругнуң адын адап, таныштырды. Касса аппаратының артында чай чок ажылдап орар кыстың чайланырын манап алгаш, каш сөс солуштувус.

Ону Чечек Опаш-ооловна Күжүгет дээр болду. Чаа-ла үжен үш хар чедип орар. Оон он бежин садыг ажылынга бараалгаткан. Ынчангаш ону аныяк-даа болза, дуржулгалыг садыгжы дээрзиниң барымдаазы бар.

— Эң баштай Чөөн-Хемчиктиң Чыргакыда холушкак бараанннар магазинниге күш-ажылчы оруум эгелээн —деп, Чечек Опаш-ооловна чугаалады. — Садыгжы болуп, баартык артынга ажылдаарындан баштай сестип турганым шын. Ажылга чоорту чаңчыгып, чүвениң ужурун билебергеш, садыгжы дээрге чонга бараан болур, харысалгалыг-даа, хүндүлүг-даа херек-тир дээрзин билдим.

Бо аныяк кыс он сес чыл иштинде мергежилин солуваан. Ол үениң дургузунда өг-бүлезиниң аайы-биле Чадаанага база аъш-чем магазининге садыгжылаан, дөрт чыл мурнунда Хову-Аксынга келген. Баштай чем магазининге турган, бир чыл бурунгаар универмаг ажыттынганда алыс дуржулгалыг садыгжыны олче шилчиткен.

Ч. О. Күжүгеттиң ажылдап турары аъш-чем бараанннарының салбыры универмаг ажыттынган үезинден бээр доктаамал бирги черни ээлеп келген. Ында беш садыгжы ажылдап турар. Олар планныг онаалданың күүселдезин чедип алыр дээш бараанннарның ассортиментизин элбедип, чоннуң хүн бүрү херегжээл бараанннарын чагаан санында-ла бурун күүседир талазы-биле хемчеглерни ап турарлар. Ооң уламындан чондан орулга киирип аарының планы чедиишкиннинг боттаныл турар.

Чечек Күжүгет бодунуң мөөңнеп алган дуржулгазын хөй-хөй аныяк садыгжыларга дамчыдып берип келген. Бо хүннерде садыг шугумунга чаа-ла беш ай хире ажылдап турар Надя Горбатюкту бодунга дагдынып алган. Садыгжы кижиге таваржыр бергелерни Надя дагдыныкчының ачызында чедиишкинниг ажып эртип турар.

— Садыгжы кижи чонга кезээде эптиг-ээлдек болур ужурлуг. Совет садыгның баартыгын идегээн болганда, чон сенээ улуг бүзүрелди көргүзүп турары ол-дур, ынчангаш ону шынзыдар херек —деп, Ч. Күжүгет Надяга болганчок чагыыр.

Үнгеш, кирген чонга эптиг-ээлдек кыстарның бирээзи Чечек Күжүгеттиң ажылдап турар магазинге кирерге, бараанннар эмге-секселлиг, чурумчыскаалдыг кылдыр чыскаттынган. Моон ажылдакчылары шынап-ла күш-ажылчы кижилер-дир деп чүве оон-на илдең.

Д. ЧЫДЫМ.

Политиктиг беседа

КОНТРОЛЬДУҢ ЛЕНИНЧИ

Контрольду организастаарының ленинчи принциптеринге аңаа партийжи удуртулга, чоннуң массалыг контролю, бүгү чүүлдү хаара тудуп турар, доктаамал контроль, эреңгей эвес, боттуг база калбак нептерелдиг, бүгүдеге көскү контроль, дээштиг, үре-түңнелдиг контроль, контрольду боттандырып турарлардан ленинчи негелдени салыры дээш өске-даа чүүлдер хамааржыр.

В. И. Ленин социалистиг революцияның, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң теориязының болгаш практиказының айтырыгларын ажылдап кылып тура, хөй-ниити болгаш күрүне контролюнуң улуг ужур-дузалыын үнелеп көрүп чораан. Учёт болгаш контрольду шын тургузарын социализм тургузуушкунунуң үндезин айтырыгларының бирээзи деп ол санап, ону бүгү ажылчы чоннарны сагылга-чурумнуг чорукка кижизидериниң чугула чепсээ, чер болганга, кала-даа **организастыг корум-чурумнуг болгаш ажыл-херекчи чорукту** быжыглаарының эргежок чугула негелдези кылдыр көрүп чораан.

В. И. Ленин партийжи удуртулганы контрольдуң кол принциптериниң бирээзи кылдыр санаан. «Контроль органнары партия Төп Комитединиң шууут удуртулгазы-биле ажылдаар ужурлуг, чүге дизе чогум-на оон партияга чоок хамаарылгалыг контроль органнарынга эгээртинмес күштү берип турар» деп ол өөредип чораан (т. 43, арын 390, 447). Совет күрүнениң хөгжүлдезиниң бүгү үе-чадаларында партияның улусчу контроль органнарынга хүн бүрүде удуртулганы хандырары улуг ужур-дузалыг деп көрүп келген.

СЭКП ТК-ның декабрь (1965 ч.) Пленумунга партия-күрүне контролюнуң системазын улусчу контрольдуң системазы кылдыр шилчилер дугайында чугаа болуп турда, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев ол органнарның улуг ужур-дузалыын бедик-биле үнелеп, ону эде тургузуп, оларны улусчу контроль органнары кылдыр адаарын саналдаан. Ооң-биле кады ол политиктиг ужур-дузалыг болуп, улусчу контроль органнарын чон-биле улам сырый харылзаштырар дээрзиниң дугайын айыткан.

СЭКП-ниң Программазының негелделеринге база чаа сорулгаларга дүүштүр партия ТК-ның декабрь (1965 ч.) Пленуму ССРЭ-ге улусчу контроль органнарын тургузар дугайында шиитпирни хүлээп алган. «Улусчу контроль органнары болза партияның болгаш чазактың удуртулгазы-биле ажылдап турар. Эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-лары, партияның крайкомнары, обкомнары, хоорукомнары, райкомнары улусчу контроль органнарының ажылынга хүн бүрү дааныш, оларның инициативазын бүгү талалыг деткип, оларны бистиң ниити херээвис дээш демиселге боттарының шуут дузалакчылары кылдыр көөр ужурлуг» — деп Пленумнуң документизинде айыткан («Политиздат», Москва — 1975 ч. арын 471).

В. И. Ленин контрольду чүгле тускай контроль органнарының херээ болгаш онзагай хемчег кылдыр эвес, а партия болгаш күрүне аппарадының, хөй-ниити организацияларының кандыг-даа звенозунуң, удуртукчу бүрүзүнүң организакчы ажылының тудуш кезээ кылдыр көрүп чораан. «Кижилерни хынаары база ажыл-херектиң күүселдезин херек кырынга хынаары — бүгү ажылдың, бүгү политиканың кол өзээ ам мында, чогум-на база катай мында, чүгле мында» — деп, Ленин өөредип чораан (ЧДЧ, т. 45, арын 16).

Петроградка чепсектиг тура халыышкын тиилээн соонда партияның баштыңчызы ажылчын контроль дугайында Саавырны ажылдап кылган. Социалистиг революция тиилээн соонда контроль ажылы шуут бир янзы тургустунуп келгенин ол чугаалап турган. Ажылчыннар, тараачыннар чурттуң ээлери апарган. Олар чүгле ниити дүрүмнерни, доктаалдарны болгаш хоойлуларны чугаалажып көөрүнге, күрүне эрге-чагыргазының болгаш эргелеп-башкарылганың органнарынга боттарының төлээлекчилерин соңгууруңга киришкен турзун дээш эвес, харын хүлээп алган шиитпирлерни амыдыралга боттандырарының, олар идепкейлиг **күүседикчилери** болгаш нептередикчилери болуп, көрдүнген хемчеглер ылап-ла күүсеттинизин, ажыл-агыйны **билдилиг-биле** күрүнениң эрге-ажыктарынга дүүштүр чорудар дээш удуртукчу бүрүзү база бөдүүн хамааты бүрүзү ындыг негелдени тургускан турар ужурлуг дээрзин Ленин айыткан.

Айтырыгларны шиитпирлээриниң боттуу-биле дүргедедир, контрольдуң дээштиин хандырар дээш В. И. Ленин мынчаар сүмелээн: «Ажыл-херек бүрүзүнге» үе-үелеп (неделяда бир катап, ийи айда бир катап херектиң хевирин болгаш чугулазын барымдаалап, а ооң сөөлүнде хенертен) хыналданы, боттуг күүселдени чорудар. Ол дээрге, эң кол болгаш эң эргежок чугула. «Хыналда бүрүзүнүң түңнелдерин демдеглээр» (ЧДЧ, т. 53, арын 162). Бичии-даа болза **боттуг дузаны бүгү талалыг база бар аргалар-биле** көргүзер болгаш боттандырарын ооң-биле кады ол онзалап демдеглээн. Чүгле аңаа даянгаш улам бурунгаарлап болур (т. 53, арын 162). Ол айтыышкыннарны болгаш сүмелерни боттарывыстың хүн бүрүде ажылывыска доктаамал боттандырар ужурлуг бис.

Партияның шиитпирлери болза ооң коллективтиг тура-соруу, массаларның мөөңнеттинген дуржулгазы-дыр деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчалза-даа чамдыкта шиитпирлер контрольдуң кошкаанындан күүсеттинмейн баар ийикпе, азы чедир күүсеттинмес, чок болза негелдезинге дүүшпес чоруктар бар. Чамдыкта кандыг-бир шиитпир күүсеттинмейн барганда, ол-ла айтырыгга хамаарыштыр ийи дугаар, харын үш-даа катап шиитпир хүлээп алыр чоруктар бар. Ындыг шиитпирниң утказы чөп ышкаш сагындырар, ынчалза-даа хамык ужур чүдел дээрге, шагда-ла кылдынган турар ажыл дугайында чугаа катаптаттынып турарында. Ынчангаш эрги темага хамаарышкан чаа шиитпир чагаамыктаарының, либерализмниң чаа илерээшкини боор, оон түңнелинде негелдени кошкадырынга чедирбес чүве бе деп айтырыг чаңгаар тургустунуп келир. Ынчангаш бо айтыышкын бистиң республиканың чамдык министерстволарынга болгаш эргелелдеринге база бүрүн хамааржыр.

В. И. Ленин контрольдуң күштүү ооң массалыында дээрзин доктаамал айтып чораан. «Социализмче шилчилгеге эргежок чугула учет болгаш контроль чүгле массалыг боол болур» — деп, Владимир Ильич бижээн (т. 35, арын 200). Бөдүүн ажылчыннарны, тараачыннарны болгаш херээженнерни контроль ажылынче хаара тударын ол могаг чокка чедип ап турган. Ленин контрольга киириштирип турар кижилерге «кижи бүрүзүнге чогумчалыг, ооң арга-мергежилинге, билиинге таарыштыр ажыл» дагзырын сүмелеп чораан (т. 36, арын 204).

В. И. Ленинниң айтыышкыннарын удуртулга болдургаш, партия социалистиг тургузуушкунуң тодаргай байдалдарын барымдаалавышаан, партийжи, күрүне болгаш хөй-ниити контролюн организастаарынга ажылчы чоннарны хаара тударының таарымчалыг; ажыктыг аргаларын, хевирлерин дилеп база тып келген. Ажылчын контроль органнары, Ажылчын-тараачын инспекциязы (рабкрин), күрүне контролю, партия-күрүне контролю, ол ышкаш «Комсомолчу прожектор», ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер постулары, Советтерниң, профэвилелдериниң доктаамал болгаш түр комиссиялары болгаш хөй-нииитиниң өске-даа каттыжыышкыннары бистиң ниитилелдиң тургузуушкунунуң төөгүзүнге эвээш эвес кайгамчыктыг арыннарны киирген. Он-он миллион совет кижилер контроль органнарын дамчыштыр хөй-миллион ажыт кижи хаара ниитиниң, күрүнениң болгаш ажыл-агыйның ажыл-херээнче идепкейлиг хаара туттунган.

Бүгү улустуң эрге-ажыктарын болгаш тура-соруун илергейлеп турар Совет күрүнеде контрольдаар эрге чурттуң кара чаңгыс ээзи болур чоннуң бодунга хамааржып турар.

В. И. Ленин социалистиг контрольдуң эң чугула принципи ооң массалыы, бүгү улустуу деп санап чораан. Ол эрге болза бүдүрүлгениң чепсек-херекселдери бүгү улустуң өнчүзү болу берген социалистиг ниитилелдиң алыс бүдүжүнден тыптып кээп турар.

Ажылчы чоннарның калбак массаларын контрольга хаара тударын В. И. Ленин «эң чугула херек» кылдыр санаан. Партия улусчу контроль органнарын тургузарда чогумна ол айтыышкыннарны удуртулга болдурган. Коллективтерниң соңгааны — бөлүктер болгаш постулар ооң үндезини болуп турар улусчу контроль органнарының системазы ажылчы чоннар күрүнениң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга калбаа-биле киржип, партияның болгаш чазактың директиваларының күүселдезин доктаамал хынаарын, контрольдуң бүгү-ниити болгаш хүн бүрүде болурун хандырып турар.

Ленинчи идеяларның чедиишкинниг боттаныышкыны улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының сөөлгү отчет-соңгулдаларының түңнелдери херечилеп турар. 1976 чылдың июль 1-де чурттуң бүдүрүлгелеринде, колхозтарында, организацияларында 649 муң хире бөлүктер, 659 муң постулар тургустунган, ооң составында 9,6

1979 ЧЫЛДЫҢ МАЙ БОЛУУШКУННАРЫ

Май айда делегей амыдыралынга хөй болуушкуннар болгулаан. Оларның чамдыызы эки хөөнну, чамдыызы дүвүрээзинни болдуруп турар.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ХАНЫЛААНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев биле ЮСФР-ниң Президентизи, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Титонуң аразында Москвага болган чугаалажыышкыннар бүгү делегейге улуг сонуургалды болгаш кичээнгейни болдурупкан. Ол чугаалажыышкыннар онза найыралдыг байдалга эрткен болгаш олар социалистиг ийи күрүнелерниң харылзааларын бүгү талалыг улам ыңай хөгжүдеринге идигни берген.

«Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, совет-югослав найырал Европага болгаш оон даштыкаар тайбыңның база [illegible] улуг салдарлыг фактору боор болур болгаш болур-даа ужурлуг. Ынчалза-даа бистиң найыралывыска таарышпайн турар күштер бар деп дорту-биле чугаалаар ужурлуг. Бистиң кады ажылдажылгавысты кошкадыр дээн оралдажыышкыннар-биле, эрткен үеге хамаарыштыр хөөредиишкиннер-биле болгаш келир үеге хамаарыштыр болдунмас мего бадыткаашкыннар-биле таваржып турар бис. Кандыг-даа тодаргай эвес чүүлдер чок харылзааларны, чүректиң хаңызындан болгаш шуут-ла деңг эргелиг харылзааларны бис күзеп турар болгай бис»—деп, Л. И. Брежнев демдеглээн.

Совет болгаш югослав улустарның аразында харылзаалар ханы хүндүткел-биле, бүгү талалыг калбак кады хөделиишкиннерже доктаамал чүткүп турары-биле демдеглеттингген. Делегейниң чамдык айтырыгларынга хамаарылгаларының аразында ылгал ол кол чүүлдү кошкатпайн турар. Ол айтырыг талазы-биле совет үзел-бодал ындыг, ону югослав эштер эки билип турарлар.

Чугаалажыышкыннар үезинде политикага, экономикага, эртемге, культурага болгаш өске-даа адырларга кады ажылдажылганы байлакшыдарынга база кевүдедиринге ССРЭ-ниң болгаш Югославияның белеңин бадыткаан.

Делегей айтырыгларының талазы-биле санал-оналдың калбак солчулгазын база чоруткан. Делегейде амгы байдал тайбың эвес деп ийи тала тодаргайлаан. Планетаның чамдыкта бир, чамдыкта өске районнарында тайбың айыылдыг шылгалдаларга таваржып турар болгаш боо-чепсекти эндере бүдүрери онза улуг айыылдыг болу берген.

Амгы үениң кол айтырыгларын чугаалажып көргени херек кырында оларның хөй кезиинге ССРЭ-ниң болгаш Югославияның туруштары дөмейлешкек дээрзин бадыткаан. Ол чорук болза делегей ареназынга ийи чурт чаңгыс угланыышкыныг ажылдаарының эки магадылалы болур.

Москвага чугаалажыышкыннар долузу-биле найыралдыг болган болгаш ону долу, ажыт-чажыт чок болгаш боттарын хүндүлежип көөрүнүң байдалынга эрттирген деп, бодунуң төрээн чуртунга ээп келгеш парлалгага медеглелинге И. Броз Тито онзалап демдеглээн. Югославияже албаның аян-чоруун кылып кээр дугайында Л. И. Брежневке чалалга болза ийи күрүнелерниң баштыңнарының база коммунистиг ийи партияларының удуртукчуларының чогаадыкчы чугаалажыышкыннарының уламчылаашкыны болур.

БОТТУГ ЫНАНЫЫШКЫН

Стратегтиг шаап халдаашкын чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийиги керээни чедип алыр дээш делегейге көзүлбес ажыл, а өскээр чугаалаар болза, демисел чеди чыл хире үениң дургузунда чоруп келген.

Австрияның найысылалы Венага чижек-биле алырга бо чылдың июнь 15—18-те болур ужуражыышкынның үезинде Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың президентизи Дж. Картер ол керээге ат салыр болгаш кайызынга-даа сонуургалдыг боор турар өске-даа айтырыгларны чугаалажып көөрлер.

Стратегтиг шаап халдаашкын чепсектерин кызыгаарлаары, ракета-ядролуг дайынны чайладыры бүгү кижи төрелгетенге маргылдаа чокка улуг ажыктыг болуру-биле ол керээниң ужур-дузазы чүнүң-даа мурнунда тодаргайлаттынар. Стратегтиг шаап халдаашкын чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийиги керээ болза чепсегленииишкинни дужургени ол эвес болбайн аан. Ынчалза-даа ону чедип алыр дээш берге болгаш үр орукка ол улуг тиилелге болур. Ол керээ эң-не улуг үрегдээшкин чепсээнин курлавырларын кевүдедиринге база мөөңнээринге шаптыктаар.

Ол керээге ат салыры болгаш ону күштүг болдурары болза Совет Эвилелиниң эгелекчи саналы-биле эгелээн боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры моон соңгаарлаа уламчылаарын херек кырынга көргүзер. Бир эвес хүн бүрүде кижи төрелгетен шериг белеткелдеринге бир миллиард ажыг долларны чарыгдап турарын барымдаалап көөр болза, ооң темпилерин оожумнадыры бүгү делегейге кайы хире ажыктыг болурун билип алыры берге эвес. Ол керээ делегейниң бүгү байдалынга чаагай салдарлыг болур деп ынавып турары чептиг. Чавырлыышкынның херээ тиилээр, күрүнелер аразынга бүзүрежир чоруктуң хемчээли бедиир. Ол чорук тайбыңны быжыглаарының оруунга улам ыңай бурунгаарлаарынга кончуг чугула.

Совет-америк харылзааларны деңнештирип тургузары, оларның бот-боттарынга бүзүрежирин быжыглаары хөй санныг берге сорулгаларны дүрген шиитпирлээринге дузалаар. Чижээлэрге, ол керээ амгы үеде чорудуп турар ядролуг чепсекти шенээрин долузу-биле хоруур дугайында, аңаа боо-чепсекти садыглаарын кызыгаарлаар дугайында, а ол ышкаш Төп Европага чепсектиг күштерин болгаш боо-чепсекти кызырар дугайында чугаалажыышкыннарны күштелдирер.

Совет Эвилели-биле Каттышкан Штаттарның стратегтиг шаап халдаашкын чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийиги керээзи болза ол талазы-биле үшкү керээнге белеткээринге логиктиг үе-чада болур. Ол керээ улам ыңай бурунгаарлаар, ол керээге стратегтиг чепсектерни чүгле кызыгаарлаарын эвес, харын оларны кызырарының дугайы баш удур көрдүнген турар.

Ынчалза-даа ол керээге ат салырының үези чоокшулап келген тудум Каттышкан Штаттарда элээн каш чылдар мурнунда эгелээн ук керээге удурланган кампания калбара берген. Демисел колдуунда-ла ийи талада чоруп турар.

Шериг талазы-биле, душ-күүрлүг чорукту бичии-даа кошкадырының удурланыкчылары, бирээде, Совет Эвилели чаңгыс талалыг стратегтиг артык күштү алыр, ийиде, Совет Эвилелин контрольдап шыдавас болганда аңаа бүзүреп болбас деп бадыткаашкыннар-биле барыын чүктүң чурттарын коргудуп турарлар. Ооң-биле холбаштыр Иранда америк тергидел-биле кады бистиң чурттувустуң кызыгаарында чажыт хайгаарал черлери боор турган шпион баазаларны чидиргенинге онза хомудап турар апарган.

Совет Эвилели кажан-даа шериг талазы-биле артык күш алырынче чүткүвейн чораан. Ядролуг чепсектиң болгаш ону чедирериниң ам туруп турар улуг курлавырлары черге бүгү амыдыралды, бүгү планетаны чок кылырынга хөй катап четчир ындыг үеде кандыг артык күштүң дугайында чугаа боор болур боор?.. Артык күш деп билиишкин ындыг байдалда болуунуң кандыг-даа ужур-утказын чидирипттер.

Стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар дугайында 2-ги керээни сагыырын контрольдаар дугайында айтырыгга хамаарыштыр чүл дээрге, практиканың көргүзүп турары-биле алырга, ук контрольду боттандырып чорударын хандырарынга ийи күрүне дээштиг национал техниктиг херекселдерлиг болгай. Совет Эвилели бодунуң хүлээлгелеринге шыңгыы болгаш быжыы-биле хамааржып турар. Ол талазы-биле кандыг-даа негелделерни америк таланың үндүрбейн турары ол дугайын херечилеп турар.

Стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар дугайында 2-ги керээге удавас ат салдынар. Ооң соонда күзүн ону АКШ-тың сенадынга күштүг болдуруп бадылаар. Ону кылырда 67 сенаторлар (бадылаашкынның үштүң ийи кезээ) чүүлдүгзүнер ужурлуг. Керээниң удурланыкчылары — АКШ-тың шериг-үлетпүр комплекизи-биле сырый холбашкан кижилер, организациялар, бөлүктер сенатка демисел үндүрер деп турарының дугайында медээлер кээп турар. Ол талазы-биле президент Дж. Картер мынча деп медеглээн: «Стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар дугайында 2-ги керээни күштүг болдуруп бадылаарындан сенаттың ойталаары бүгү-ниити тайбыңга улуг күштүг согугну бээр, а өске чурттар бисти тайбыңга ынакшылдыг чурт эвес, а дайын кыпсыкчылары кылдыр санаар апаарлар».

СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРНЫҢ ЭГЕЛЕКЧИ САНАЛДАРЫ

Май айның ортузунда Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң Комитединиң Будапешттиге болган хуралынга чаа чогаадыкчы идеяларны илдип үндүрген.

Чүнүң-даа мурнунда бүзүрежилгени быжыглаар болгаш Европага шериг талазы-биле удур туруп турарын кошкадыр талазы-биле тодаргай хемчеглерни чугаалажып көөрү-биле Европаның бүгү чурттарының, АКШ-тың болгаш Канаданың киржилгези-биле политиктиг деңнелге конференцияны 1979 чылда чыылдырарының дугайында саналды адаар ужурлуг. Ам Барыын чүк харыы бээр ужурлуг.

Барыын чүкте чамдык кижилер ындыг конференцияны чыыры ам-даа элек деп санап турар ышкаш. Социалистиг чурттарның найысылалдарында оон өскээр бодап турар. Хельсинкиге чедип алдынган дугуржулгаларны бүгү-ле кавыларга—политиктиг, экономиктиг, культура болгаш шериг талаларынга боттандырып чорудары ниити-европейжи чөвүлел хуралдың түңнел актызында көрдүнген. Түңнел актыны долузу-биле барымдаалап көргеш, ниити-европейжи чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилери бот-боттарынга удур ядролуг-даа, аңаа-даа боо-чепсекти баштай ажыглавазының дугайында чогуур керээни чарарын Варшава Керээзиниң күрүнелери саналдааннар. Халдашпазының дугайында ындыг керээ делегейде эң-не улуг күчүлүг шериг-политиктиг эвилелдерниң киржикчилерин хаара тудкан турар ийик. Ында Европага тайбыңга ажыктыг чүүлдер мырынай илдең. Ол чорук харын-даа чүгле Европага эвес, бүгү делегейге ажыктыг болур.

* * *

Айның сөөлгү хүннеринде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневке баштаткан совет партия-чазак делегациязының Венгрияже аян-чоруу ышкаш делегей амыдыралында ындыг болуушкунну сагындырбас болзувусса, бо тайылбырлал долу эвес болур ийик. Эң чугула болуушкуннарның эстафетазын май июньга дамчыдып берген...

В. КАТИН,

ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

КОЛ ТЕМАЗЫ—ӨШКҮ АЖЫЛЫ

Дүүн Кызылда Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Бүгү-россияның чоок болгаш дүк угланыышкынныг уксааның өшкүлери-биле уксаажыдылга ажылы чорудар чөвүлелдиң хуралы болган. Ону СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Е. Серяков эге сөс-биле ажыткан.

«РСФСР-де өшкү ажылының байдалы болгаш моон соңгаарты хөгжүлдезиниң перспективалары» деп теманы илеткелди РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң уксаажыдылга каттыжыышкынының начальниги оралакчызы Н. А. Заводнов кылган. Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы В. Д. Куркутов «Тывага өшкү ажылы болгаш ону моон соңгаар хөгжүдериниң сорулгалары» деп илеткелди кылган. Оренбургтуң аржыыл аргыыр фабриказының улуг инженери Е. П. Шмонова өшкү чөөгүнге үлетпүрнүң херегледииниң болгаш ооң шынарынга негелделерниң дугайын тодаргай чижектер-биле көргүзүп тургаш чугаалаан.

1980—1990 чылдарда өшкүлер-биле селекция-уксаажыдылга ажылының кол угланыышкыннарының дугайында хой болгаш өшкү ажылының талазы-биле Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институдунуң килдис эргелекчизи, көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады Е. Б. Запорожцев, олла институттуң Алтайда салбырының эргелекчизи, РСФСР-ниң алдарлыг зоотехниги Г. В. Альков олар чүве чугаалаан.

Даглыг болгаш бедик даглыг черлерге хөй продуктулуг өшкү ажылын тургузар талазы-биле чоруттунган ажылдарның чамдык түңнелдериниң дугайын Дагестан АССР-дең эртем ажылдакчызы С. У. Чагаров, Волгоград областың Жданов аттыг совхозунуң директору В. А. Никитенко, Таңдыда Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының мал ажылының килдизиниң эргелекчизи, көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады Д. Б. Дашиев, «Сүт-Хөл» совхозтуң кол зоотехниги А. Б. Хертек олар чугаалаан.

Тыва АССР-ниң бараанныг ажыл-агыйларында өшкү ажылын специализастаар болгаш концентрастаар талазы-биле дуржулганың болгаш уксаажыдылга ажылының дугайында Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң директору С. К. Текеев, Узбек ССР-ниң Самарканд облазында «Алтын-Сай» совхозтуң директору Б. Ю. Юлдашев болгаш өскелер-даа чугаалаан.

Чөвүлелдиң киржикчилери бөгүн Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозунда болгаш Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунда өшкү ажылын организастап тургусканы-биле барып таныжарлар.

Бистиң корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ВЬЕТНАМДАН МЕДЭЭЛЕР

ХАНОЙ. (СЭТА). ВИА дээр вьетнам информация агентилалиның дыңнатканын ёзугаар алырга, туттурганнарның ээлчеглиг солчуушкуну вьетнам-кыдат кызыгаарның чөөгүнга болган. Вьетнам Социалистиг Республикага удур дайынга киржип турган бөлүк шериг албанныгларны вьетнам тала Кыдатка дамчыдып берген. Кыдаттарга туттурганнарны социалистиг Вьетнамның төлээлекчилери хүлээп алган. Оларның хөй нуруузу — соңгу таланы можуларның тайбың чурттакчылары — херээженнер, кырганнар, уруглар болган.

Вьетнамның болгаш Кыдаттың Кызыл крест ниитилелдериниң төлээлекчилери туттурганнарның даңзыларын бот-бодунга дамчыткан, оларны июнь 13-те солчур.

* * *

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның кыдат агрессия үезинде каржыдаан соңгу таланы можуларының хоорайларында болгаш суурларында амыдырал чоорту катап тургустунуп орар. Чурттакчылар төрээн черлеринче ээп кээп турар. Эки турачы аныяк тудугжуларның отрядтары-биле кады олар бажыңнарны, үлетпүр бүдүрүлгелерин, школаларны болгаш школа назыны четпээннерниң албан черлерин бузундулардан катап тургузуп турарлар.

Лангшон болгаш Каобанг можуларда уруглар яслилери болгаш садтары дагын ажыттынган. Муң-муң школачылар чайгы каникулдарын Тамдаонуң, Вунгтаонуң кадыкшыдылга черлеринде болгаш республиканың өске-даа курорттарында эрттирип турар, а чамдыктары — Совет Эвилелиниң, Герман Демократтыг Республиканың, Венгрияның, аңы-дүмма өске-даа чурттарның пионер лагерьлеринче чоруп турарлар.

СОҢГУЛДА ТҮҢНЕЛДЕРИН ЧУГААЛАШКАН

РИМ. (СЭТА). Июнь 3—4-те парламентиге хуусаа бетинде болган соңгулдаларның түңнелдерин Италияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы үндүрген. Сенатка соңгулдалар үезинде соңгукчуларның бадылаашкыннарының 31,5 хуузун база депутаттар палатазынга соңгулдаларга бадылаашкыннарының 30,4 хуузун коммунистерге бергени Компартияның күжүн бадыткаан болгаш оон ажыл-чорудулгазын түүлдүгзүнгенин илерели болган деп, хүлээп алдынган документиде онзалап демдеглээн. Ол түңнел онза чугула ужур-дузалыг, чүге дээрге, сөөлгү үш чылда база ылангыя соңгулда кампаниязының үезинде, консервативтиг күштерниң талазындан Компартияже, ооң политиктиг шугумунче халдаашкыннар соксаал чок кылдынып келген, олар калбак улус массалар-биле Компартияның харылзааларын чидиглендирерин, чурттуң политиктиг болгаш экономиктиг амыдыралын калыкшыдар талазы-биле ооң чорудуп турар угланыышкынынга шаптыктаарын оралдажып турарлар.

Демократтыг чаартылга дээш, чурттуң политиктиг эргелелинге ажылчын ангының киржилгези дээш шудургу демиселди коммунистер үргүлчүлээр деп документиде онзалап демдеглээн.

Компартия дээш бердинген бадылаашкыннарның санының чамдык эвээжээшкининиң чылдагааннарын Италияның Компартиязының удуртулгазы ыяк анализтээн болгаш ол чылдагааннарның бирээзи чүл дээрге консервативтиг күштерге удур демиселге коммунистерниң болгаш социалистерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эвииниң чогу болур деп демдеглээн. Ынчалзажок реакцияның күштер деңнигүүрүн үндезини-биле өскертир, ажылчы массаларга согуушкун таварыштырар, чурттуң политиктиг ареназынга барыын үзелдиг күштерниң кол күш болурунга идиг бээр дээр оралдажыышкыннары чедимче чок болган деп, ук документиде бижээн.

ЧӨРҮЛДЭЭЛЕР КЫПТЫКПЫШААН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Картер-биле болгаш америк конгрессиниң удуртукчулары-биле ужуражыр дээш ГФР-ниң федералдыг канцлери Г. Шмидт Вашингтонда барган.

Каттышкан Штаттарның болгаш санында ГФР база кирип турар оон барыын-европейжи эвилелчилериниң аразында бо удаада нефть дугайында айтырыг талазы-биле чөрүлдээлериниң чидигленгени-биле Г. Шмидтиң бо барыышкыны капсырлажы берген. АКШ чаңгыс талалыг чурум-биле нефть продуктуларны киир садып алырынга чээшкиннер чорудуп, ооң уламындан делегейниң нефть рыногунга бодунуң эвилелчилериниң байдалын нарыыдадыпканынга Барыын Европаның чурттарының килеңи хайныккан.

АКШ-тың болгаш ГФР-ниң аразында чөрүлдээлер чүгле энергетика айтырыглары-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Бир талазында ГФР-ни НАТО-нуң Барыын Европада кол тепкииже кылдыр санап турар, Каттышкан Штаттар өске талазында — ГФР-ни делегей рыноктарында бодунуң кол чаржалажыкчызы кылдыр санап турар.

Ынчаарга Барыын Германия экономиктиг политиканың талазынга АКШ-тың чылдаанга алыспазын болгаш аңаа хамаарыштыр АКШ-тың аңаа берип турар ролюн күүседирин бодавайн турар. ГФР болза Европаның валюта системазын тургузарының кол эгелекчизи болуп турар, а американнар ону америк долларның байдалынга кыжанышкын кылдыр көре бергеннер.

БОНН. (СЭТА). Энергетика политиказының талазынга АКШ-тың болгаш ооң барыын-европейжи эвилелчилериниң аразында чөрүлдээлерни тайылбырлавышаан, барыын-герман «Генераль-анцайгер» солун ГФР-ниң канцлери Г. Шмидтиң Вашингтонга чугаалажыышкыннарынга «чугула тема киир садып алыр нефтиге чээлилер тыпсыр дугайында Вашингтонның шиитпиринге хамаарыштыр Барыын Европаның болгаш АКШ-тың аразында маргылдаа» болур деп бижээн. Бүгү-ле чүүлдерни барымдаалап алырга, Картерниң администрациязы Европаның чурттарында ам оон адынга чаңгыланып турар шугумчулелди соок көрүп турар-дыр. Барыын-герман канцлер харын АКШ-тың ол шиитпирниң болдуруп болгу дег таарымча чок политиктиг уржуктарны хамыктың мурнунда онзалап демдеглээр бодалдыг» деп, ол солун демдеглээн.

ПРИНЦИПТЕРИ

туттунган турган.

Бистиң республикада улусчу контрольдуң 700 бөлүктеринде, 543 постуларында 8380 контролёр ажылдап турар. Оон аңгыда 163 комитет кежигүннери, 735 хөй-ниитичи инспекторлар бар. Улусчу контроль комитеттериниң болгаш бөлүктериниң ажылынга массаларның идепкейлиг киржилгези ажылдың ёзулуг массалыг арга-методун нептеретген. Контроль органнарының активчилеринге комитеттерниң килдистеринде, комиссияларында, бөлүктерде, постуларда ажылдап, рейд, хыналдаларга киржип турарлардан аңгыда, контроль органнарынга чагааларны, санал-оналдарны киирип, хүлээп алыышкынга кээп турар хамаатылар база хамааржыр. Оларның хөй кезии чүгле боттарының хууда хомудалдарын илередир эвес, харын күрүнениң, хөй-ниитиниң эрге-ажыктарынче сагыш салып, ажыл-агыйжы эвес чоруктарның фактыларын медээлеп, камналгалыг, хумагалыг чоруктуң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, продукцияның шынарын экижидериниң, бот-үнезин чиигедириниң аргаларын айтып турар. Ындыг медээлерниң хөй кезии бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң ажылында улуг четпестерни илередип, оларны чайладыр талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарынга үнелиг саналдарны киирип, комитеттерге болгаш бөлүктерге дузалап турар.

Организацияларга болгаш албан черлеринге келген кижилерни хүлээп алырының айыттынган чурумун сагып турары кандыгыл, хамаатылар боттарының билдириишкиннеринге болгаш чагааларынга харыызы өй-шаанда ап турар бе, ажылчы чоннарның санал-оналдарын ёзу барымдаалап көөр чорук бар бе—бо бүгү айтырыглар улусчу контроль органнарын, штаттыг болгаш штаттан дашкаар ажылдакчыларны доктаамал сонуургадыр ужурлуг деп «Ажылчы чоннарның чагааларын сайгарып көөр болгаш оларны хүлээп алырын организастаар талазы-биле ажылды экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан.

В. И. Ленин контроль **бүгү чүвени хаара тудкан болгаш доктаамал** чорудтунган турарын чедип ап чораан. Владимир Ильич ону чедип албышаан, бо ажылга бүгү-ле чүвени хаара тудуптар деп оралдашкан херээ чок дээрзин база демдеглеп чораан. «Кол-ла чүве быдаратпазы, а хөй эвес чүүлдү, **улуг эвес даалгаларны алгаш,** бодунуң мурнунга **баштай бөдүүн сорулгаларны салыры,** ынчалза-даа **эгелээн чүүлүн утпайн, ара кагбайн, а эчизинге чедирбишаан, оларны боттандырары болур»— деп, ол чугаалаан** (т. 54, арын 259).

Доктаамал чорудтунар контроль дээрге чүгле хожудап турарларны үргүлчү хынаар эвес, харын эки ажылдыг бүдүрүлгелерни, албан организацияларның болгаш оларның удуртукчуларының ажылын база хынаары болур. Кижилерниң бот-оожургаар, менээргенир чоруун болдурбазы, оларны чаа-чаа чедиишкиннерже, тиилелгелерже доктаамал бурунгаар углаары, үнелиг эгелээшкиннерни деткиири болгаш мактаары, четпестерни болгаш частырыгларны өй-шаанда илереткеш, чайладыры—херектиң алыс утказында деп, В. И. Ленин айтып, контроль органнарын, оларның активин олче кыйгырып чораан.

В. И. Ленин далаш түңнелдер үндүрер чоруктаң баш удур кичээндирип, фактыларның шынының эки өөренип көрбейн чыткаш, хыналдалардан кандыг-бир түңнелдер үндүрүп болбазын өөреткен. Хыналдаларның түңнелдерин шыны-биле үнелеп көөрде, бүгү фактыларны, ооң тывылган чылдагаанын өөренип, удурланыышкак янзы-бүрү чүүлдерниң бот-боттарының аразында харылзааларын тодарадыры эргежок чугула деп, ол санаан.

Фактылар бар апарганда, олар кайы хире-даа көскү болгаш бүзүренчиг болзажок, түр үениң хөөнүнге алзып болбазын В. И. Ленин чугаалап чораан. Оларны кичээнгейлиг өөренип көөрү болгаш угаап бодаары негеттинер. Контроль, хыналда четпестерниң, партияның болгаш чазактың директиваларын күүсетпейн турар чоруктуң чүгле чылдагааннарын эвес, а ооң шынын, ол четпестерге буруулуг кижилерни саазын кырынга эвес, а ёзулуг шыны-биле илереткен турар ужурлуг.

Контрольдуң хөйге көскү чоруу хоойлу-дүрүмнү үрээр чоруктар-биле демиселге, партияның болгаш чазактың директиваларын, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң планнарын күүседир дээш ажылчы чоннарның идепкейлиг ажылдаарынга идигни берип турар. Ажылдың хөйге көскү чоруу амыдыралдың янзы-бүрү болуушкуннарын дүрген, хаңызы-биле билип алырынга, четпестерни болгаш аңаа буруулугларны чүгле илередип билип алырынга эвес, харын нептеретсе чогуур үнелиг чүүлдерни деткип тодарадырынга, ажылды экижидеринге массалар боттары киржир талазы-биле оларга дузалап турар.

Ниитилел ужур-дузалыг болуушкуннарны, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны, социалистиг өнчүнү оорлаар, самчыгдаар, күрүнениң база күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, бодунуң хүлээлгелеринге харысалга чок чоруктарның дугайын чоңга калбаа-биле чарлаарын В. И. Ленин тодаргай бижээн.

Партияның болгаш чазактың директиваларын күүсетпээни дээш буруулугларның частырыгларын болгаш четпестерин чоңга чарлап дыңнадыры эпчок болбайн аан, ынчалза-даа ону ынчаар чарлаары эргежок чугула, «Хөйге билдингир болуру—ол дээрге бодунуң-на кылып алган балыын боду эмнеп-домнаар дээн хылыш-тыр»—деп. Владимир Ильич бижээн (т. 23, арын 53). Контрольду хөйге көскү, ажык болдурары четпестерни болдурбас талазы-биле кадрларны баш бурунгаар сагындырарының күштүг чепсээ, илерээн четпестерни дүрген чайладырының, мурнакчы болгаш депшилгелиг, чаа чүүлдү нептередириниң эргежок чугула чүүлү кылдыр ол көрүп чораан.

Контрольду болгаш күүселдениң хыналдазын организастаарының бүгү кезектеринче хаңылап кирбишаан, В. И. Ленин болгаш Коммунистиг партия ол чугула ажылды дагзып, ажылдакчыларны шилип алырынче онза кичээнгейни салып чораан. Контроль органнарының аппарадының ажылдакчыларынга база бедик негелдени салып турар. «Эвээш-даа бол, экизи-ле дээре» деп сураглыг ленинчи директива контроль органнарының төп болгаш чер-чер аппараттарынга ажылдакчыларны шилип алырда удуртулга болдурар принцип болуп келген болгаш болуп артар-даа. «Кандыг кижини шилип алырыңдан, ол бодунуң сорулгаларын канчаар холга алырындан ажыл-херектиң чогуур азы чогувазы оон хамааржыр»— деп, В. И. Ленин бижээн (т. 45, арын 389).

В. И. Ленинниң контроль органнарының ажылдакчыларындан бир кол негелдези боттарының билиин оларның соксаал чокка бедидери, социалистиг тургузуушкунуң дуржулгазын өөренири болуп чораан. Советтер аппарадының ажылын экижидериниң, контрольду организастаарының айтырыгларының талазы-биле болгаш контроль органнарының ажылдакчыларының доктаамал база хөй талалыг өөредилгезиниң эргежок чугулазының дугайында он-он тодаргай санал-оналдарны, сүмелерни Ленинниң чогаалдарындан болгаш ажылдарындан номчуп болур.

Контрольдуң ленинчи принциптерин удуртулга болдурган партияның XXV съездизиниң шиитпирлери болгаш айтыышкыннары амгы үеде улусчу контроль органнарының ажылының кол үндезини болуп турар. Олар оңгу беш чылдың даалгаларын күүседир дээш демиселге идепкейлиг киржир, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарынга дээштиг контрольду боттандырар, четпестерни чайладырынга улам тодаргай түңнелдерни чедип алыр ужурлуг.

М. МОНГУШ,

Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы.

КУР-НУҢ ДХМ-НИҢ НОТАЗЫ

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуаның дыңнатканын ёзугаар алырга, КУР-нуң даштыкы херектер министерствозу Вьетнамның даштыкы херектер министерствозунче нота чоруткаш, даштыкы херектер министрлериниң деңнелинге улам ыңайгы чугаалажыышкыннарга вьетнам чазак делегациязын июнь 25-те Пекинге хүлээп алырынга белени илергейлээн.

Ол нота Вьетнамның ДХМ-ниң май 28-те нотазынга харыы болуп турар.

ЛАОС УЛУС-ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА

Лаос Улус-Демократтыг Республика келир үеже бүзүрелдиг-биле көрүп турар. Экономика чоорту быжыгып турар. Ону планныг орукче шилчиткен. Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң баштайгы үш чыл планын совет беш чылдарның дуржулгазын барымдаалап тургаш ажылдап кылган. Ол планны 1978 чылдан эгелеп күүседип эгелээн.

ЧУРУКТА: чуртта эң улуг Намнгум ГЭС-тиң эргелел комитединиң кежигүнү инженер Кузел, дежурный инженерлер Сенг-Хам Ботхам болгаш Улам Сутхомавонг олар.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧЕЧЕН МЕНДЕ, ЧЕЧЕК ЧЕРДЕ

Шүлүк кыдыраажындан

Петрусь БРОВКА,
Социалистиг Күш-ажылдың
Маадыры, белорус шүлүкчү.

МӨГЕЕР МЕН

Күжүм кирип,
Өөрлеримге душчу бергеш,
Хүнге чайнаан
Өскен ынак хоорайымга;
Сагыжы ак,
Ажык, топтуг кижилерге,
Чарылбазым
Ада-черим—Белоруссияга;
Кадып калган
Кара хлебке мөгеер мен.
Арыг сугга,
Аргаа, дээрге мөгеер мен.

Х. АРТЫК очулдурган.

ҮЛҮҮМ КАДЫП...

Ангыс чарган тракторнуң
Андазынын кошчу каапса,
Артык шагым халас ытпайн,
Анаа келгеш, дузалашса,
Үнген кужум хилис барбаан
Үлүүм кадып турарым ол.
Он шаа минут арзында
Оорга, мойнум шылагыже,
Көржең баскан кадарчыга
Көрүп турбайн дузалашса,
Төккен дерим анаа акпаан
Дөмей дуза катканым ол.

О. ЧИҢМИТ.

Уругларга чаа ыры

ДӨМЕЙ-ДӨМЕЙ

Аялгазы Д. ХҮРЕШ-ООЛДУУ. Сөзү Ч. КАРА-КҮСКЕНИҢ.

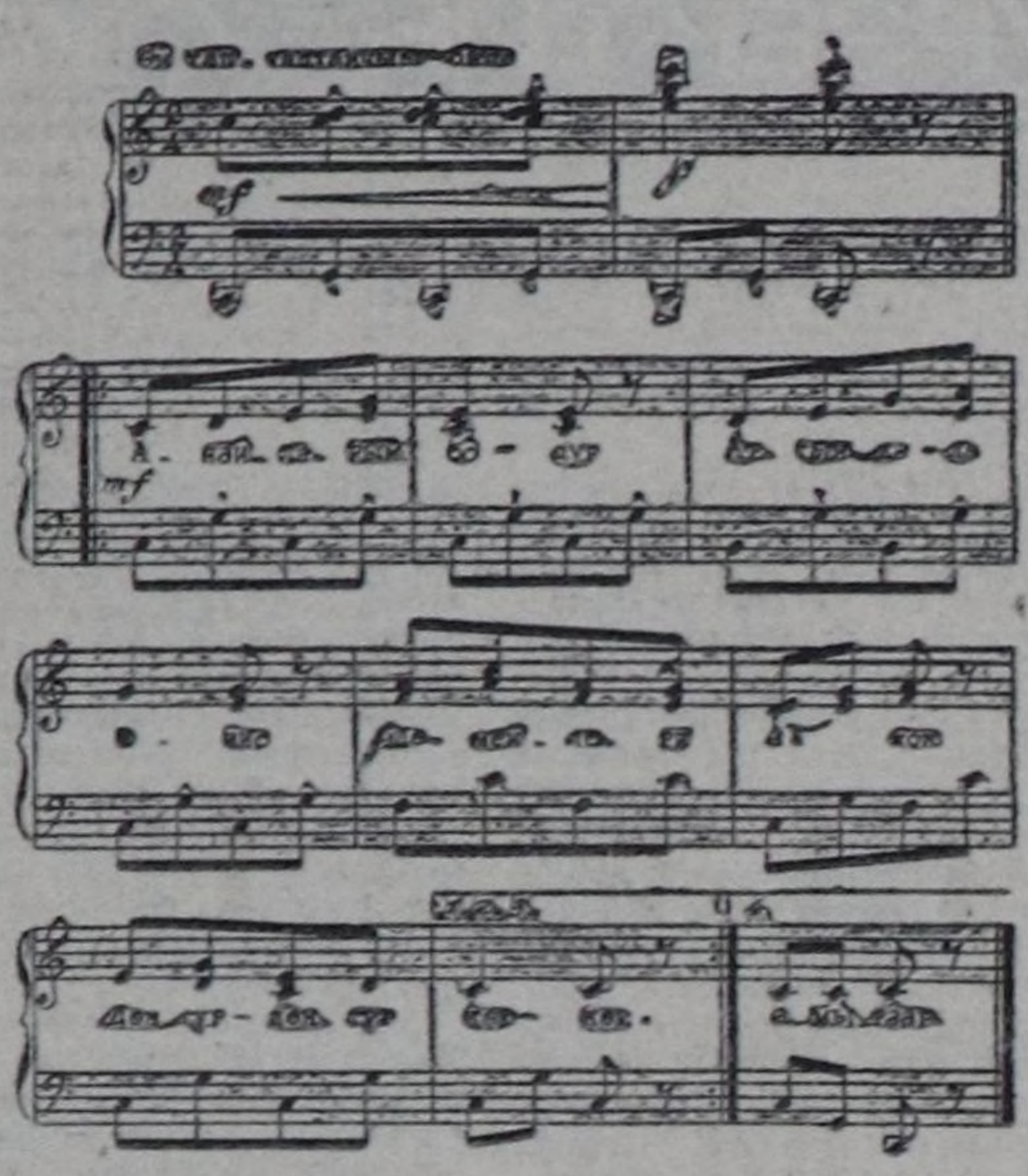

Анайларым бо-дур,
Артында-ла ийис.
Дөмейлери аажок:
Дөңгүр-дөңгүр, көк-көк.
Кулактары безин
Куштуу ышкаш шумаш.
Моюннары база
Мончуктарлыг — чараш.

Хая кырлап сүржүр,
Халып-шурап турар
Эртген-дүшкен улус
Эргеледип, чаптаар.
Анайларым бодум
Азыраар мен, ол-ла
Авам, ачам, харын
Амыраар, амыраар.

Салчак ТОКА

РЕВШЕРИГ, БАЙЫРЛЫГ...

«Чоннуң оглу» деп тоожудан

Ада-чурттуң дайыны төнгениниң соонда, Тываның ревшерии 1946 чылда Кызыл Шеригниң өске кезектеринче чоруткан. Тываның аъттыг кызыл шерии 25 чылдың дургузунда революстут намының башталгазы-биле Совет Эвилелинге Тываның эки туралыг бактаап киргенинге чедир бодунуң хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип, Совет Армияның хүрээлениинге телептиг хөй-хөй кадрларны белеткээн-даа.

Ада-чурттуң ыдыктыг хосталга дайынынга эки тура-биле барган, фашистиг араатаннарны чылча шаварынга маадырлыг эрес-дидим киришкен тыва эки турачы танкистер, эки турачы эскадрон, оларның иштинден онза шылгараан—бо Хомушку Чүргүй-оол, Ондар Дыртык, Түлүш Кечил-оол, Оюн Оолак, Монгуш Байыскылаң, Вера Байлак, Оюн Алдын-оол болгаш өске-даа дыка хөй тыва дайынчылар — ревшеригниң шавылары-дыр.

Ат-сураглыг араттың аъттыг кызыл шериглериниң (хураангайлаарга кавполкту) 1946 чылда Кызыл Шеригниң хүрээлениинче үдеп чорудар хүн келген турган.

Кавполк кезээнге баргаш оларны үдеп турганывыс үеде ооң танк ротазының командири Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оол, хөрээнде Маадыр Алдын Сылдыс болгаш орден-хавыналары чайынналы берген, мээң чанымга кээп дуюкаа чугаалады:

— Өзүп, депшип келген ревшеригден байырлажып чарлыр деп чүве сагышка база анчы сүргей боор-дур... Чогум бо ревшериг канчаар тургустунуп келген чүве ирги, чугаалап берип көрүңерем, дарга?—деп мындыг. Үдеткеннер болгаш үдээннер Маадырны база деткий берген.

Кезек бодаңып олур мен,—шынап-ла, Тываның чарылга шериглериниң база бирээзи чораан кижи болгай мен. «Думчукка тулганда бызаа сугжур» дээни дег, ам канчаар, сагышка арткан чүвени доп-чулап чугаалап эгеледим.

— 1922 чыл. Тываның эң баштайгы шерии «чарылга шерии» деп адап турган. Ол шериг Хем-Белдирге (амгы Кызыл хоорайга) Кегээн оваалларның (амгы күш-культура комбинадының) үстүү талазынга кара өглерге турар чораан. Чарылга шериглери чай шагда саваң шляпалыг, тыва тоннуг, ооң кырындан кара кандаазазын кедипкен, кара хынныг ланчыы чүктээн, саадаанда беш октуг, ынчаарга кыш боорга — тейин дургаар диин кудуруу кадапкан довуразактыг, демгиле кандаазазын кышкы тоннарның кырындан кедиптер-ле ындыг турган. Чарылга шеригниң кылбас ажылы-даа чок: ноят-хааттарның кочагалары болур, сайыттар ынай-бээр баарга, оларга бараан боор улаачылаар. Кызылга турунда болза, оңаап каап сайыдынга барык-ла хөлечиктээр — паштаныр, орун-дөжээн эдер, оран-савазын шевирлээр болгаш өске кандыг-бир айбызын күүседир. Ооң ыңай, көдээ кожуун-сумулар үнүп, үндүрүг хавырар, херегжеттинген кижилер кыйгыртыр дээш, кылбас-ла чүвези чок. Ынчангаш чарылга ышкаш боорга, «чарылга шерии» деп адаан-даа ужуру ол.

— Орта-даа чүве боор бе ол!—деп, Чүргүй-оол шынзыкпаан.

— Мен эң баштай шеригге келиримге, Тываның аъттыг кызыл шериинниң угу ол «чарылга шерии» 30 шаа-ла санныг кижи турган.

Шеригге чап-чаа-ла кирип алгаш турумда, бир-ле катап:

— Идам-Сүрүң ноян кел дээн-дир, дораан бар!— деп чарылгаларның «чанчыны» Дактан «маадыр» мындыг болду.

— Чаа, бардым-бардым, маадыр!— дээш, «та чүү болган?» деп бодап, арай сестиппле, самдары сүргей чарылга өгден үне-ле халыдым. «Бо хүрең-бажыңның бир өрээлинде-ле ыйнаан» деп бодааш, бир өрээлди өөреткени ёзугаар оожум соктадым.

— Кым сен бо, бээр-бээр!—деп мындыг.

Идам-Сүрүңнү черле танывыр кижи мен: шаанда кымчыладып-лаа чордум. Бир-ле катап күскээр кыжын Тергиг-Аксының суурунга келген деп дыңнааш, саваңга мортуктапып алгаш, өттүр бакылап чыткаш, таптыг көрүп-даа алган кижи мен.

Дазылгаже кирген дораан:

— Амыр-ла ыңар!—деп, ырактап мендилешкеш, доңгаш кылдыр чалбарып кагдым.

— Бээр-бээр, чоокшулай кылашта дидир мен, садараан кулугур, чоп ыракта доңганнап турарың ол?—деп, адыг-хайыракан ышкаш көксенидир.

— Чаа, чаа!—дигилээш, чоокшулап олура база-ла доңгаш кылдым.

— Ча, чанымга келгеш эът-кежимни мажы. Багай мажыдың халак, ынчаар болзуңза, сен кулугурну канчаар болдум!—деп хөректенди.

Арай корга-корга, чанынга чедип келиримге, хаван дег, митпегер чүве чиндирээн чыдыр. «Кижи мажыыр» деп чүвени чаа-ла дыңнааным ол болза-даа, билектеримни сывыртынып алгаш, таварышкан-на чериндэн туткаш далган ышкаш мажып-ла эгеледим де.

— Буттан, буттан!.. Эжектен эгеле дидир мен, садараан кулугур, чоп кончуг мелегей тарийги сен!—дидир.

— Чаа, чаа!—дээш, ол каржы-хажагай базындактаашкынга чүү-даа дивейн, эжектен эгелээш-ле бар шаам-биле унун дургаар, мажып-ла өскедим. Та чеже шакта мажаан кижи мен!

— Үе-үе! Ча, ам болзун, кижи мажый албас кулугур-дур сен. Адыг-мажаалай ышкаш кижи сөөк-даяа сый идип каа дег, ол чүнүл, садараан тарийги!.. Ча, ам шай хайындырып, эът-чемден кыл! Чем база-ла кыла албас мелегей чүве сен ыйнаан!—диди.

Тываның төөгүзүнде ол бирги «чарылга шериинге» ындыг байдал-биле шериг албаны эрттирип эгелээн мен.

Ийи хире чыл болганда, чарылга шериинин сургакчызынга Улаан-Комдан Комба-Баадыр дээр моол эр келген. Ооң соонда чүгле кылаш сургуулу немешкен боордан башка, биеэки хүлээлгези хевээр арткан. Чарылга шерии кадыг идиктери-биле тепсээн, Комба-Баадыр—нек, хойур... нек, хойур... нек, хойур!—деп санаан турар. Моол сөс билбес шериглер—инек, хой! инек, хой!—дижип тургулаар. Шак ол өйде Комба-Баадырның ол «нек, хойуруңуң» адаа-биле Тываның төөгүзүнде эң баштайгы чыскаалмарш ырын бадырып турган.

...1923 чылда кандаазалыг чарылга шерии хевээр артып калган. Ооң иштинден каш кижини шилип алгаш, тускай хеп-сынныг, боо-моңгулуг, шериг эртеми өөренир программалыг, чурттаар казармалыг, соңгаартан келген тускай сургакчылыг Тываның аъттыг кызыл шерии кылдыр тускайлап тургускан. Ооң баштайгы командиринге Бүлчүңнү томуйлаан. Мурнай взводтан эгелээн.

Ам бодап олурарымга, революстуг шериг Тываның национал-хосталгалыг революциязын тииледип-быжыдарынга эвээш эвес ужур-дузалыг болганын демдеглевес аргажок. 1924 чылда, ооң соонда 1930—32 чылдарда Хемчикке болгулаан феодалдарның революцияга удур тура халыышкыннарын чок кылырынга, Тывага Улуг Октябрьның ачы-хавыязын камгалаар талазы-биле ревшериг бодунуң төөгүлүг хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен болдур ийин, эштер!—деп сактыышкынымны дооскан мен.

«Ам бодуңарның төөгүлүг хүлээлгеңерни алдарлыы-биле күүсеттиңер, ол дугайында четтирдивис, маадырлыг Кызыл шеригниң хүрээлениинге кирип, Ада-чурт ССРЭ-ниң социалистиг тургузуушкунун оон артык маадырлыы-биле болгаш алдарлыы-биле камгалаңар!» дээш, Тываның ревшериин шериг округунче үдеп каан бис.

Степан ЩИПАЧЕВ.

ЭЗИМ-АРГАА ТЫНЫКСААР МЕН

Эзим-аргаа хостуг-шөлээн тыныксаар мен,
Эзиннелген шуурганныгда тыныксаар мен,
Эге хоозун чурттап эртпес күзелдиг мен.
Шынчы чорук—туттунуптар даянгыыжым,
Шынны кончуг кадагалаар күзелдиг мен.
Кырымда хүн чайынналдыр хүннеп туру,
Кырымдыва сылдыс чырыын саарып туру,
Кырымда хүн, сылдыс менче харап турлар.
Чуртталгадан былдамыштап деспейн чор мен,—
Чуртталганың улуг оруун оруктаан мен.
Сактырымга, чүрээм кончуг уян дег-дир,
Сактырымга, сөзүм кончуг, чымчак дег-дир,
Сактырымга, чогаалдарым таары дег-дир,
Канчалза-даа кызыл туктуң адаанда мен,
Кажанда-даа кызыл туктан чарылбаан мен.

Республиканың «Саян» ансамблиниң хүн келген тудум-на программазы чаартынып, ол программазынга күүседикчи мергежили өзүп турар.

ЧУРУКТА: «Саян» ансамблиниң «Тываның чалыы назыны» деп танцызын күүседип турары.

В. САПЕЛЬЦЕВТИҢ фотозу.

ГРОССМЕЙСТЕРНИҢ ШЫДЫРААЗЫ

Кызыл болгаш сарыг өңнүг чаан сөөгүнден тускай чаап кылган шыдырааның бодалары болгаш оолдары кылганының шевери-биле улусту кайгадып турар. Ол шыдырааның баштайгы ээзи сураглыг шыдыраачы Александр Алехин чораан. Бирги делегей дайыны эгелээриниң мурнуу чарыында Германияга шыдыраа талазы-биле делегей маргылдаазы эгелээн турган. Ай безин четпээнде дайынның вушкалары эдип эгелээн. Маргылдаа үзүлген болгаш ооң орус киржикчилери ону каггаш чорупкан. Элээн үе эрткенде Алехинни хостап үндүрүпкеннер, а ооң шыдыраазы команда талазы-биле эжи А. Селезневка чыдып калган, ол ам-даа хоругдалда олурбушаан турган.

Элээн каш чыл эрткенде А. Селезнев төрээн чуртунга ээп чанып келген болгаш делегей чемпионунуң кады төрээн дуңмазы Алексей-биле ужуражы берген. Олар ийилээ сүмелешкеш, ынчаарда Францияга чурттап турган Алехинче чагаа бижээш, шыдырааны канчаарыл деп айтырганнар. Ажылчыннар иштинден шылгарап үнген шыдыраачыга бериптиңер деп, Алехин харыылаан. 1929 чылда ажылчын шыдыраачыларның маргылдаазы болган. Ооң тиилекчизи Донецкиниң металлургия заводунуң 20 харлыг шыдыраачызы комсомолчу Г. Шер болган. Кайгамчык чараш кылыглыг шыдырааны аңаа шаңнал кылдыр тывыскан.

«Труд» солундан.

Рассказ

ДААШ

Кино орай доозулган. Клуб ишти чырыш дээн соонда, үнер эжиктер ажыттына берген. Дашкаартан кирген соок тыныш-биле клуб иштиниң изиг бузу үскүлешкеш, бир-ле ак ыш бургураан ышкаш, ооң үнген улус көрген кинозунуң дугайында хөөрежип, сыңмарлажып үнүп тургулаан.

Бараан биле Ак ийи улустуң эң сөөлүнде дашкаар үнүп кээрге, тос-тостуң чыккылама соогу арын-башты ажыңнады чылгап-ла келген.

— Шо-шо, соогун, кандыг кончуг соок чоор!—дигилээш, Бараан бурунгаар чыраалай аарак баскылаан.

— Адыр-адыр, биче агаарлап алыр-дыр—дээш, Ак тапбилээ папирозун ужулгаш, одун шагарга, сооктуң тынызынга оозу чырыш дээш өжүп калган.

Бараан биле Ак ийи ол-ла чугаалажып чорупп олурда, соок, туманналчак дүн ортузунда бир-ле черде чүве чыжырт дээн. Чүү деп мындыг дааш болу берди дээш, Ак шала тырткан папирозун октай каапкаш, тура дүшкен.

— Че-че, соогун, уйгум келиирин!—деп, Бараан оозун далаштырган.

— Че, харын, сен барып шайдан чылдып тур, мен оттулар ыяш куспактап кире берейн— дээш, Ак дыңнаалап туруп калган. Ынаар соонда бир-ле черде база катап дааш шыңгырт дээн. «Мындыг дүне, бо хире сооктa чүү мындыг дааш болу берди?» — деп, ол арай сести берген. Ак кезек дыңнаалап туруп-туруп, аңчыларзыг кедей аарак дедир кылаштаан. Ол бар черде, оң талазында база катап дааш шыңгырт дээн. Кежээки магазин чанынга кедеп келирге, ооң бир соңгазы ойбак кара апарган турган.

— Көрдүң бе! Ам чаа болган дааш бо-дур!—деп, Андрей бодунга чугааланган.

Магазинниң таңныылын ол көрзүнгеп — кайда-даа чок. Дыңнаалагылаан — шыпшың. Чүгле чүреккейи дүргендүрген соп, тик-тик деп далаштырып турган. «Бо-даа черле анаа эвес-тир, чүвени канчап билир» дээш эр-даа, дедир халаан. Чоокку телефоннуг черге келгеш, долгай каапкан.

Ам магазинге четкелек чорда, ооң чанындан бир кижи ыңай болган.

— Тур!.. Тур дидир мен!—деп медээлээн.

Демгиаи тура дүшкен ышкаш болган соонда, база-ла дезип ыңай болган. Ак сыр соондан сүрүпкен.

Ийи кижиниң аразы чоокшулап кел чораан.

— Сен кулугурну ытпас-даа мен... Көрүп тур шинме, дөмей-ле чыпшыр чедер мен!—дивишаан, дружинник сыр соондан келген.

Андрей дескен кижини ыратпайн, чыпшыр четкеш, чүшкуузундан сегирип ал-ла, хейдиктир ойтур шелипкен. Оозу пет кээп дүшкен. Чолдак херектээштиг, узун, шыырак-даа кижи. Андрей ол ышкаш узун эвес-даа бол, тырың эът-ханныг, база-ла шыырак дээп кижилерге санаттырар эр.

Демгизи хенертен шураар дээн дырбактыг дег апарган, ыыт чок, кармактарын-даа үженгилээн.

Таварышкан ийи кижи, тоолда маадырлар дег, «Удур келген сенден болзун бе, уткуй барган менден болзун бе, дарганның таштап бергени дарык кара демир-биле көржүүлү бе, иениң төрүп бергени ийи кызыл чудурук-биле көржүүлү бе» дишкен ышкаш, сегиржип алырының кайызы турган. Хенертен харбаш кылынган дег болза, садыг ооругу шурап келген. Андрей, черле бодап турган, холдан алгаш, самбо аргазы-биле ойтур каап чорда, харже бир чүве караш дээн. Демгизи хемеде балык ышкаш, кезек дывылагылаан. Ынчалза-даа ооң кырында адыг ышкаш аспактыг, аарлап чүве шимчедир-даа арга чок болган. Адасканың чөгели тонгеш, ам-на оожургаан. Андрей демги караш дээн чүвени бүдүү көрзүнүп олурарга, чанында бо карарып чыткан, демгизин сала каапкаш, барып сегирип алырга, оозу ховулдуг бижек болган.

— Тур!—деп, Андрей шынгыы дужааган.

Адасканың багайтыр туруп кээп, арнында харын чодуп, сербээдей берген, элең-тендиң турган.

— Бо чүкүл?—деп, Андрей хураап алган бижээн аңаа көргүскен.

Милиция дүү ол кел чор, дөмей-ле менден үнмес сен. Че, дүрген чорук олур—дээш, Андрей ооң оргазындан бурунгаар иткен. Милиция машиназының караанның чырыы магазин баарында келген.

Туттурган кижи харык чок базыпкан.

—Дүрген-дүрген, дүрген дидир мен! Ам чаа кайы хире болдуң, бөрү ышкаш шурап, халып турбадың бе, ам чоондуң?

Адаска куду көрүп алган, хар тепкилеп, чүгле бажын согаш кылган.

— Бээр үн!—деп, милиционер кый дээн.

Ыыт-даа чок.

Милицияның биче лейтенантызы ам чаа элейтип келген таңныылга кээп:

— А силер кана чорааныңар ол!—деп шыңгыызы кончуг айтырган.

Оозунун үнү безин сириңейни берген:

— Доңгаш, дарга, мында бир бажыңга...— деп чорда, лейтенант ону үзе кирип:

— Че-че, ол дугайын соонда чугаалашкай бис аап. Ам харын садыгжылар кайда чурттап турар ийик, дүрген барып оттуруп эккелиңер—дээш, машиназы-биле кагыскан.

— Канчап эскерип каантыңар харын, Андрей Ак-оолович?— деп, лейтенант айтырган.

— Кино көргеш, хамык улустуң сөөлүнден чанып бар чорувуста, дааш үнген... — дээш, дуржулгалыг дружинник,—бирээзи бо-ла-дыр — дээш, хураап алган бижээн лейтенантыга тутсуп турган.

Лейтенант туттурган кижиниң арнын фонары-биле чырыдып чеде бергеш:

— Кым деп кижи сен?—деп шыңгыы айтырган.—Аа, Мангыстай бе?.. Ыгы, ол-дур—деп дораан таныш каапкан.

Ажыл кылбайн, арагалап дезип чоруп турган Мангыстай дээрзи ол болган.

Ол аразында садыгжылар хөлээн, дүвүрээн бо келген. — Чүү болган?! — дижип, кайгаан тургулаан.

Лейтенант тургаш чүгле:

— Магазиниңерни ажыдып көрүңерем — деп чугаалаан.

Ол туманналчак соок дүн ортузунда улус чугаалажырга, тыныш безин сыгырып турар.

Лейтенант биле садыгжы магазин иштин чырыдып кире бээрге, чолдак херектээштиг, чыкпак сынныг аныяк оол шоодайлар аразында күске ышкаш хоруй берген бо чыткан.

— Бээр тур!

Мангыстайның күткүлүнге кирген, магазин чудурукчузу Хүртежик дээр оол болган.

Серемчилелдиг боол, хөйнүтиниң хөреңгизин өйшаанда оорлардан камгалап алган дээш дуржулгалыг дружинник Андрей Ак иштики херектер органнарындан холшагы-биле шаңнадып тура шериг ёзу-биле:

— Совет Эвилелинге бараан болуп чор мен!—дээш, дарс кылдыр тепкеш, ёзулап каан.

Л. ЧАДАМБА.

КРОССВОРД

УЗУН ДУРГААР

1. Ие. 3. Металл. 4. Аалдың дириг амытаны. 6. Ыяштарлыг чер. 7. Каасталга материалы. 11. Чылдың үези. 13. Базындырган кижи. 14. Уран чүүл жанры. 15. Бедик организастыг дириг амытан. 19. Кыштың демдээ. 20. Эът быжырып чиир херексел.

Доора дургаар 2. Өг херексели. 4. Сава. 5. Тараа соктаар херексел. 8. Даараныр херексел. 9. Хеп. 10. Ыяш. 12. Тыва фамилия. 16. Үнелиг аң. 17. Чер кырында чүүл. 18. Кижиниң кезээ. 21. Чурт. 22. Ыяш. 23. Куш.

Тургускан Б. КЕНЕШ.

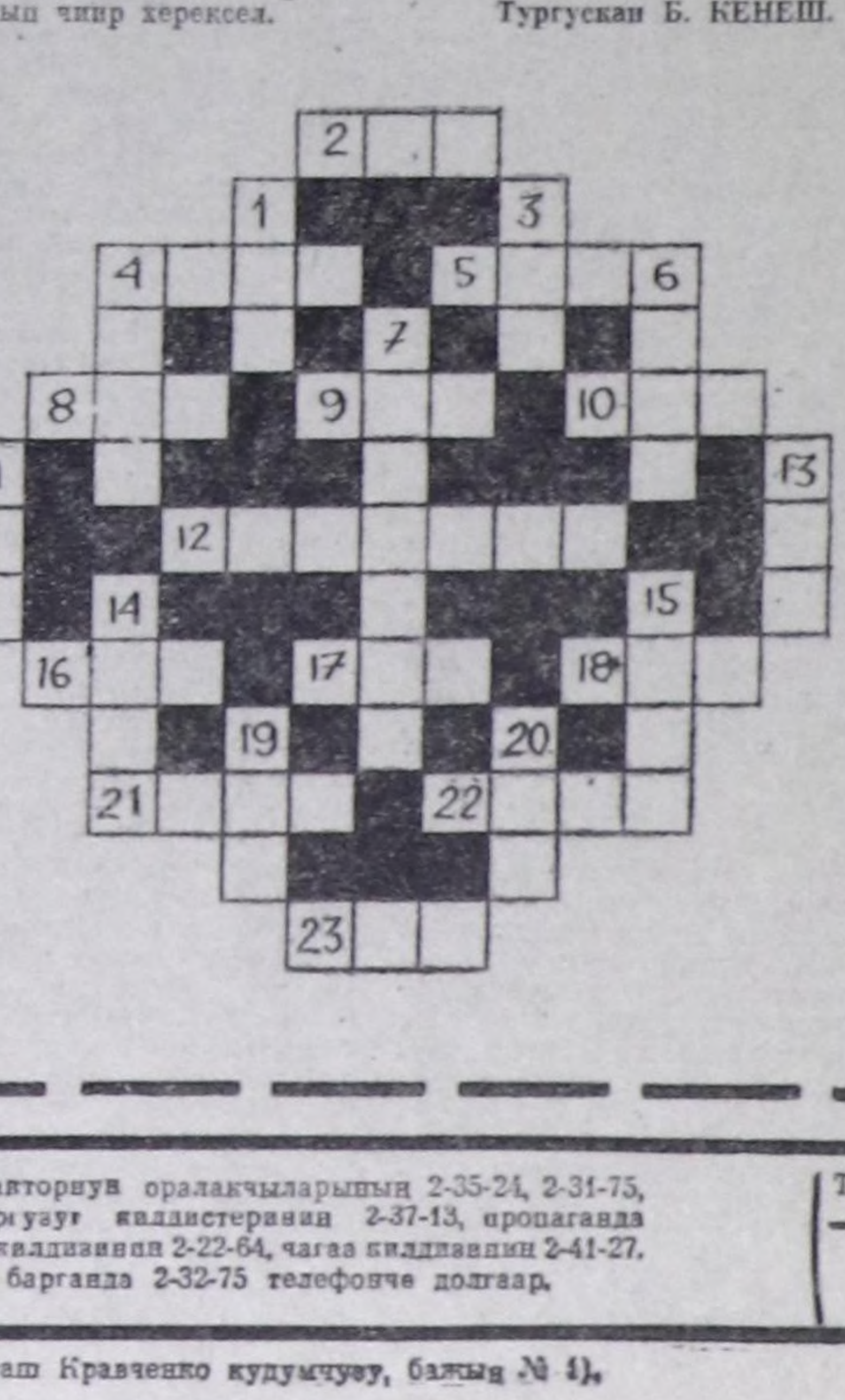

Телевидение

ИЮНЬ 11-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40—Эртенги гимнастика. 11.05 —«Чайга аалдап барган». Мультфильм. 11.25—Уругларга фильм. «Ак автомобиль». Уран-чечен телефильм. 11.50—Риганың «Аве сол» ниити ырының концерти. 12.00—«Билдингир-даа бол элдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар. 13.00—Медээлер. 13.05—15.50—Чапсар. 15.50—Медээлер. 16.10—«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Документалдыг фильмнер программазы: «Союз» газдамчыдылгазы — туттунган», «Найыралдың оруу-биле», «Саны-биле эвес, а мергежили-биле». 17.05—«Бистиң садывыс».

17.35—«Спорт». Телекөрүкчүлерниң дилээ-биле «Азияның төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш талазы-биле Бүгү-эвилел маргылдаазының дугайында репортажтың катап көргүзүүшкүнү. 18.35—Теле-дээлер. 18.50—«Улусчу контроль». Дамчыдылга. 19.15 — Телемедээлер. 19.30—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.35—«Беш чылдың дөрткү чылы». «Рекламация». Документалдыг телефильм. 20.05—«Иран: хаан ёзузунуң буурап дүшкени». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Автору—Л. Рассадин. 12.05—А. Красильщиков — «Оюнnуң чуруму». Телешии. РСФСР-ниң улустуң артистери А. Кочетков, И. Воронов, артистер Е. Уралова, С. Кубарева, М. Жигалов, Н. Антонова, Н. Денисов ойнаар. Тургузукчу режиссеру—Г. Павлов. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—«Чүү? Кайда? Кажан?» «Аныяктарга телевикторина. 00.10—00.50 — Соңгу-Осетин АССР-ниң улус танцызының Күрүнениң «Алан» ансамблиниң концерти. Төнгенде—медээлер.

ИИИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.35—Концерт. 18.20 — «Джон Рид. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары». 19.05—Аныяк спортчунуң улуг аренаzы.

КЫЗЫЛДАН

19.35—«Хүндүскү сеанска ийи билет». Уран-чечен фильм. 21.10—21.40—«Фитильге» кылган». 3-кү үндүрүлгези.

агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге дымырадып чаар. Мурнуу-барыын чүк углаашкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 27—32, чамдык районнарга 18—23 градус изиир. Кызылга булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 30—32 градус изиг болур. Автоoруктарның кестүрү эки.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

«Шынның» дараазында номери июнь 12-де үнер.

КИНО

ИЮНЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Ийиндеи болгаш мурнундан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Идегел» 9.30, 12.20, 15.10, 17.00, 20.50, «Сээң-биле чүү болу берди?» 10.50, 14.40, 16.10, «Өжээн болгаш хоойлу» 17.40, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сагыш-сеткилдиң ханызындан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Повар болгаш ыраажы кыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Дилеттирип турарлар» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

ИЮНЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Дөрткү бедик» 10.00, «Ийиндеи болгаш мурнундан» 11.20, 13.10, «Кызыл калина» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сөөлгүзү хүнге расписание» 9.40, 11.20, 13.00, «Сеткил-сагыштың ханызындан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Идегел» 9.30, 12.20, 15.10, 17.00, 20.50, «Сээң-биле чүү болу берди?» 10.50, 14.40, 16.10, «Өжээн болгаш хоойлу» 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Повар болгаш ыраажы кыс» 9.30, 13.00, 16.50, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ» «Алиса ам мында чурттавайн турар» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

ИЮНЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынанышкының сылдызы» 10.00, 12.50, 15.30, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өскүс дуңмам» 9.50, 11.30, 14.10, 15.50, «Өжээн болгаш хоойлу» 17.40, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ийиндеи болгаш мурнундан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сөөлгүзү хүнге расписание» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16555. Чагыг № 1035.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 4).

ТС—00745